Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

F. oct.
1713

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

AFSCHEYDT PREDICATIE,

Vyt Philipp. 1. vers. 27.

Ghedaen in de Gemeynte tot HEUSDEN,

Den 20. Augusti 1634.

Door

GISBERTUS VOETIUS,

gewesene Predicant aldaer, ende nu tegenwoordig Professor der Theologie in de Universiteyt van UTRECHT.

Den tweeden Druck.

Nae de nieuwe Oversettingh verbetert.

t'AMSTERDAM,

Door Jan Pieterſz Kuypen, Boeckverkooper inde Mol-steegh in't Synodus van Dort / 1655.

Digitized by Google

Digitized by Google

Den achtbaren, Godtvruchtighen, ende seer voorsienighen

Lambrecht Jarens, *President van Schepenen, ende oudt-Borgemeester.*

Johan Beelaerts, *Schepen, ende oudt-Borgemeester.*

Adriaen Daniels van Berlecom, *Borgemeester ende oudt-Schepen.*

Dirck Goossens van der Horden,
Adriaen Willemsz van Braeckel,
Huybrecht Walewijns,
} *Oude Schepenen ende Burgemeesteren.*

Severijn Iansz Schouwen, *Ouderlingh der Gemeynten tot* HEVSDEN.

Achtbare, Godtvruchtige, seer voorsienige, Welgunstighe Heeren, Vrienden ende Broederen.

ALsoo veele van de ghemeynte aldaer wel gewenscht, en eenighe onder uwe E. E. ernstigh versocht hadden om mijn af-gescheydt,

Digitized by Google

niet sonder groote droefheydt ende beroeringhe ten wederzyden ghenomen den 20. Augusti 1634. in schrift te moghen hebben: kondeick niet wel nalaten de goede Vrienden ende Liefhebbers daerinne te ghelieven, dewijle ick alles nae vermogen jae my selven geheelijcken in sulcke saecken haer schuldigh ben. Ick hebbe wat langhe ghewacht: eensdeels om dat soo veel tijdts naulijcks my overigh is om het ghemelde af-ghescheyt met eenen breeden ende gemeynsamen stijl (gelijck het doen ghepredickt is, of immers ten naesten by) uyt mijne korte notulen ende dispositie in het latijn en in het ruygh beworpen, soo op te maken ende in het net te schrijven; anderdeels, om dat ick tot het welschrijven van sulcken werck my altijdts swaerlijck hebbe konnen of willen begeven, meynende dat soodanighe leeringhen ende beweginghen veel beter ende krachtiger met de levende stemme als

met

met inckt ende papier verthoont werden. Doch hoedanigh het werck zy, ick hebbe my hier in overghegeven, ende de gheleghentheydt van dese Winter-vacantien waernemende, 't selfde af geschreven, ende uwe E. E. tot een teecken van onse Christelijcke vriendtschap willen toe-senden; niet twijffelende of sullen uwe E. E. geerne noch eens lesen ende herlesen 't gheene doen niet sonder affectie ghehoort is. Ick betrouwe oock in den Heere dat uwe E. E. hier door sullen verwackert ende aengeporret werden, om in den aengestelden loop niet alleen wel voort te gaen, maer noch beter te loopen, als zijnde nu de saligheydt naerder dan doen ghy eerst ghelooft hebt; om oock alle ghetrouwigheydt, voorstandt, ende hulpe aen de ware Religie ende de saecke onses Godts voortaen te bewijsen, ghelijck uwe E. E. tot noch toe in verscheyden occasien, als uwe E. E. in Kerckelijc-

Digitized by Google

ke dienſten meermaels ghebruyckt zijt, ſeer loffelijck beweſen hebt. De Heere onſe Godt beware ende verſtercke uwe E. E. tot zijn eeuwige Koninghrijck, Amen. Vtrecht den 25. Ianuarij 1636.

Uwer E. E. dienſtwillige
Giſbertus Voetius.

Digitized by Google

Afscheydt-Predicatie/

Ghedaen in de Gemeynte tot HEUSDEN.

Den 20. Augusti voor middagh Anno 1634.

Philipp. 1. Vers 27.

Alleenlijck wandelt weerdiglijck den Euangelio Christi, op dat 't zy ick kome ende u sie, 't zy ick afwesigh ben, uwe saecken mach hooren, dat ghy staet in eenen Geest, met een ghemoedt ghesamentlick strijdende door 't gheloove des Euangeliums.

Aendachtighe ende weerde toehoorders in den Heere Jesu Christo.

GElijck de Ouders scheydende van haere Kinderen / de Meesters van hare discipulen ghemeynlijcken deselve eenige noodighe bestellinghen/ bevelen/ lesse onderwijsinghen of vermaninghen geven / die dan

Digitized by Google

dan van d'een sijde met besondere sorghe gedaen/ ende aen d'ander sijde aengenomen ende ontfangen werden: soo is het oock door een loffelijck gebruyck ingekomen/dat de dienaers van Godes woordt schepdende van haere Schapen/ de selve een goede ende hertelijcke vermaninghe/ als een heylighe Angel of prickel in het herte laten datse in toekomenden tijdt nae haren uytganck haers dienstes/ende leere te beter mochte ghedencken / ende haeren wandel daer nae aenstellen. Dit selve ghebruyck hebben wy in dese ghelegenthept mede willen naevolgen/ siende voor al op het exempel des H. Apostels Pauli Act. 20. 17. 18. 19. ende Petri in sijnen tweeden Brief cap. 1. vers 13. 15. Ende op dat sulcks tot de meeste stichtinghe mochte gheschieden / hebben wy voor-ghelesen die heerlijcke vermaninghe des heylighen Apostels Pauli uyt Philipp. 1. vers. 27. Daer in wy waer moeten nemen dese onderscheyden twee deelen.

I. De vermaninghe.

II. De reden van de vermaninghe.

EER-

Digitized by Google

EERSTE DEEL.

DE vermaninge bestaet in dese woorden: Alleenlijck wandelt weerdighlijck den Euangelio Christi.

Waer in onderschepdentlijck aenghemerckt moet werden.

I. Het voorstel van de vermaninghe.
II. Seecker modificatie / door het woordeken (alleen) daer toe-gedaen.

I. Lidt van het eerste deel.

Wandelt, sept den Apostel/weerdiglick den Euangelio. Staen hier te verklaren drie pointen of artijckeltjes.

I. Wat verstaen wert door het Euan- Euangelium.
II. Wat hier beduydet het woordeken/ wandelen.
III. Wat het is / weerdighlick den gelio.

I. Euangelium betekent eygentlijk de blijde boodschap/ ofte de leere van de verlossinge ende salighept door Christum/soo die besonderlijcken ten tijden des nieuwen Testaments voorghestelt ende ghepredickt is. Ende wert dese leere onderschepden van het Euangelium in den ouden Testament als een uyt-nemende wijse het Euangelium ghenaemt Rom. 1. 1, een beter hope Heb. 7. 19. so grooten

Digitized by Google

saligheyt Hebr. 2:3. ende werden ten opsicht van dese beterschap ende uptnementhept de geloovige in den nieuwen Testamente gheluckigh gesept boven die van het Oude Testament of voor de komste Christi / Luc. 10. vers 24. Saligh sijn de oogen die sien dat ghy siet. Want ick segge u dat vele Propheten ende Coningen hebben begeert te sien 't gene ghy siet, ende te hooren 't gheene ghy hoort. Hierom sept d'Apostel: dat Godt wat beters voor ons voorsien hadde, op dat sy (geloovige des ouden Testaments) sonder ons niet en souden volmaeckt werden. Hebr. 11. vs 40. Niet dat in den tijden des ouden Testaments gantsch geen Euangelium en was / of dat d'een ende d'ander leere wesentlijck souden onderscheyden sijn: maer dat de troostelijcke leere des Euangeliums in den nieuwen Testament 1. aen meer menschen Ephes. 2. 15. 16. 17. 2. ende dat dupdelijcker / breeder ende ruymer / klaerder ende naeckter sonder decksel / behanghsel of schaduwe van ceremonien vercondight is / soo dat wy de heerlijckheyt des Heeren met ongedeckten aengesichte als in eenen spiegel aenschouwen 2. Corinth. 3. 18. 3. Dat oock de selve nu voorstelt Christum als ghekomen / ende de toeseggingen Godes

nu

Digitized by Google

nu met der daet in hem volbracht. 1. Petr. 1. vs 9. 10. 11. 12. 4. Ende dat volgens dien de toepassinge van de selve leere op onse herten ende conscientien levendiger/krachtiger/soeter gevooliger/ende meer uptgestort is/sonder het drijven/eñ voogdye van dien harden bengelmeester/de wet segge ick/die dan in den ouden Testamente soo veel/soo langhe/soo opereus hart/verhaelt inghescherpt/ende voor de schemerende ende korte vertoninge van het Euangelium voor upt gesonden wierde/datter anders niet en scheen ten besten te sijn als enckel wet en oude verbont: ten welcken aensien gesept wert Hebr. 12. vs 18.22. dat wy niet gekomen zijn tot den taftelijcken bergh, &c. maer dat wy gekomen zijn tot den bergh Zion, tot de stadt des levendighen Godts, tot dat hemelsch Ierusalem, &c. Blijven even wel de leere des ouden ende de leere des nieuwen Testaments in den grondt/in substantie of in wesen een ende de selfde/alhoewel in circumstantien dat is in onstandigheden ende in de maniere van voorstellen verscheyden/ghelijck dat te sien is Rom. 1. vs 1. 2. 1 Petr. 1. vs 9. 10. 11. 12. Actor. 26. vs 22. ten welcken proposte/de oude leeraers seer wel seggen ende bewijsen/dat de vaderen des ouden

Digitized by Google

Testaments alle Christenen sijn geweest niet in naem/ maer in geloove ende possessie. Irenæus lib.4.cap.13. Euseb. histor. lib. 1. c. 4. Augustinus contra Faust lib. 19. c. 13. 16. 17.

Vorders soo beteeckent het woordt Euangelium somwijlen de gheheele predicatie of leere der Apostelen/ niet alleen beprijsende Godes ghenadighe beloften in Christo nu volbracht/ende so klaerlijck en krachtelijck voorgestelt/maer oock de vermaningen tot doetverdighept / nieuwe leven en gehoorsaemhept: dat is / de gantsche Wet. Soo wordt het woort genomen Act. 14:7. Rom. 2. 16. en soo moeten wy 't selve hier oock verstaen.

II. Wandelt, inden orgineelen text staet Politeuesthe, welck woort oock te vinden is / Actor. 23: 1. ende betekent hier sijn leven aenstellen, sich dragen, sich gouverneren, zijnde de ghelijckenisse ghenomen van het bestellen ende regheren van een stadt / of de ghemeyne stadts ende lants saecken: want de gheloovige hebben door haere hemelsche roepinghe bestellinghe ghecreghen om met een vryen ende goede conscientie onder haeren hoofde Christo te heerschen ende te regheren over haer selven / over alle haere bedrijf / over de werelt: sy sijn mede borgeren (sympolitai)

der

der heylighen ende huysghenooten Godes gewoorden Ephes. 2: 19. Sy sijn gekomen tot de stadt des levendighen Godts Hebr. 12. vs 22. Haere borgerschap (politeuma) is in den Hemel. Philipp. 3. 20. Sy sijn ghemaeckt tot Koningen ende Priesters Gode ende den Vader Apoc. 1: 6. Het is al haere/ ende sy zijn Christi 1 Corint. 3: 22. 23. Soo dat een heel ander draginghe regiment en politie / een heel anderen ende veel hoogheren stijl ende fatsoen deg leveng van hun verwacht wert.

III. Weerdiglick den Euangelio! dat sy haer dragen/ schicken/ aen stellen/ ende gouverneren nae den epsch van het Euangelium / betamelijcken ende behoorlijcken den Euangelio / soo het den Euangelio betaemt ende daer mede over een komt. Ende wert de selve maniere van spreecken ghevonden Ephes. 4: 1. dat ghy wandelt weerdighlick der roepinghe met welcken ghy gheroepen zijt. 1. Thes. 2: 12. Dat ghy soudt wandelen weerdighlick Gode die u roept tot sijn Koninckrijck ende heerlijckheydt. Matth. 3: 8. Brenght dan vruchten voort der bekeeringhe weerdigh. Ende komt met dese maniere van spreecken over een / noch een andere die wy lesen. 1 Petr. 1. vs 15. 16. Maer ghelijck hy die u gheroepen heeft

Digitized by Google

heyligh is, [soo] wort oock ghy selve heyligh in al [uwen] wandel, Soo is dan weerdighlick den Euangelio niet anders te seggen / als soo het betaemt ende overeenkomt of past met ende op het ooghemerck / den epsch / het model ende voorschrift des H. Euangelij: want de Euangheliische leere specialijcken in den nieuwen Testament gepredickt door de Apostelen / is voor eerst de mate / het richtsnoer / de canon of regel van ons leven / ghelijck wy sien konnen Gal. 2: 14. datse niet recht en wandelde na de waerheyt des Euangeliums, &c. Philip. 3. 16. laet ons nae den selven regel (canon) wandelen. Gal. 6: 16. Ende soo veele alsser na desen reghel sullen wandelen, &c. Hieromme noemt de H. Apostel dese leere een forme / een stempel / een exempel of exemplaer daer nae ons leven afgheteyckent / ghefatsoeneert / ghesormeert / uytgedruckt ende uytgebeeldet moet werden; datter ghelijckenisse ende overeeninghe zy tussen die twee ende een het ander vertoone niet anders als het ghesmolten metael de figuere van seecker forme waer in het gegoten ende overgestort is / ofte het Was de snede van den seghel tegen ende aen den welcken het ghelepdt ende gedruckt is. Rom. 6. vers. 17. Maer ghy

zijt

Digitized by Google

zijt nu van herten gehoorsaem geworden, den voorbeelde (gr. typen) der leere, tot het welck ghy over-ghegeven zijt.

Ten tweeden, soo is deselve leere of den gantschen inhout der selve leere voor soo veel Godes genade ende trouwe in Christo daer in vertoont wert / een bewegende oorsaeck / een krachtigh motijf / een hoogh ende sonderlijcke exempel sonder exempel / dat wy behooren nae te volgen om van gelijcken liefde ende trouwe onsen Godt te bewijsen! soo dat het een nae het ander behoorde te trecken ende te swemen! ende een heplighe overeenstemminge ende proportie tusschen sijne liefde ende onse wederliefde / sijn trouwe ende onsen plight / sijne ghenade ende onse danckbaerheydt / sijne verlossinghe ende ons werck / sijne heerlijcke beloofte / en onsen geringen dienst / soo grooten salighheydt ende onse neerstigheydt allenthalven behoordt ghesocht te werden. Ten welcken opsicht de H. Apostel seer soetelijcken beslupt 2 Corinth. 5 vers. 14. 15. Want de liefde Christi dringht ons / als die dit oordeelen, dat indien een voor allen gestorven is, sy dan alle ghestorven zijn. Ende hy is voor alle ghestorven, op dat de ghene die leven, niet meer haer selven en souden leven, &c. Nu uyt de woorden des

H. Apo-

H. Apostels (wandelt weerdigh den Euangelio) **konnen wy afnemen ende onthouden dese gemeyne leeringhe?** Dat de leere des Euangeliums anders niet mede en brenght, noch uyt haeren aert ende natuere den menschen anders niet en sal of en kan aenraeden als alle Godtsaligheyt, eerbaerheydt, ende deught.

I. **Dese leere leydt in onsen text / want d'Apostel tot godsaligheyt vermanende / wijst alleen op het Euangelium / en hy wil dat sy daer van daen het exempel ende voorschrift nemen sullen.**

2. Daer by **komen dese ende diergelijcke passagien Tit.2:11.** De salighmakende genade Gods (**te weten**) **des Euangeliums**) is verschenen alle menschen, ons leerende (**nota**) dat wy versakende de godloosheyt ende weereltsche begeerten, matighlijck, rechtveerdelijck ende Godtsalighlijck in dese wereldt leven souden, &c. **Ephes. 4:20. 21. 22.** Doch ghy en hebt Christum alsoo niét gheleert: indien ghy maer hem ghehoort hebt, ende door hem gheleert zijt, gelijck de waerheydt in Iesus is: [Te weten] dat ghy soudet af-leghen, aengaende de vorighe wandelinghe, den ouden mensche, die verdorven wordt door de begheerlickheden der verleydinghe, &c.

3. Iae

Digitized by Google

3. Iae de gantsche leere wert genoemt een leere ende een waerheydt nae de godtsaligheydt Tit. 1. vers. 1. 1 Timoth. 6:3. soo dat de godtsaligheydt is het leven/ de vrucht/ de kracht ende het merck van dese leere.

4. Alle deelen ende stucken/ de heele forme ende 'tgestel/ het stof ende materie/ van de Euangheliische leere/ vrenght niet mede als enckele Godtsaligheyt/ ende en radet anders niet. Siet maer en bedenckt uwe verkiesinghe/ sy is tot heyligheydt ende onstraffelijckheydt in der liefde Ephes. 1:4. uwe hemelsche roepinghe/ sy is tot heyligheyt 1. Petr. 1:15. Eph. 4:1. uwe versoeninghe/ rechtveerdigh-maerkinge/ aenneminghe tot kinderen/ 't is al ten selven eynde. Tit. 3. vers. 5. 8. 1 Joh. 3. 4. Uwe verheerlijckinge/ uwe salighe opstandinghe Philip. 3:10. 11. Actor. 24. 15. 16. Uwe gheloove Gal. 5. vers. 6. Iacob. 2. 18. 26. Ad. Galat. Lib. 1. cap. 1.

Uyt het gheloove Christi, sept Hieronymus/ en komt gheen verlof of licentie om te sondighen, maer door de liefde des gheloofs wascht den wille tot het goede: dewijle wy het goedt daerom doen, niet om dat wy den richter vreesen, maer om dat wy weten dat hem sulcks behaeght, in den

welcken

Digitized by Google

welcken wy gelooven. Ten welcken eynde d'Apostel waerschoudt Galat. 5. 13. Ghy zijt tot vryheydt geroepen, broeders, alleen dat ghy uwe vryheydt niet en ghebruyckt tot een oorsaecke den vleesche.

5. Soo verre is het daer van daen dat dese leere eenige ongebondenheydt soude toelaeten of stijven / dat alle rupme ende vleeschelijcke helpders der selven worden ghesepdt een schijn der godtsaligheydt te hebben maer de kracht daer van te verloochenen. 2 Timoth. 3. vers. 5. ende dat door haer de name des Heeren ende de leere ghelastert wert/1 Timoth. 6. 1. Dat het waterloose wolcken zijn vanden winde omgedreven; bomen die dorre, onvruchtbaer, tweemael verstorven, ende ontwortelt zijn. Jud. vers. 12.

Dese leeringhe soo ghestelt ende bevestigt zijnde sal ons dienen tot ontdeckinghe ende wederleggінghe van verscheyden lasteringhen daer mede de Euangelische leere in ons (die wy de selve oprecht/ suyver ende geklaert van menschelijcke traditien ende den ouden suerdeessem des Pausdoms te voorschijn brenghen) verdacht ghemaeckt ende beswaert wert / als of die een deure soude openen tot alle onghebondenheydt ende vleeschelijcke sorgeloosheydt; als of de brucht van dit

nieu

Digitized by Google

nieu Euangelium ende reformatie anders niet waer als vleeschelijcke vryheyt ende ongeregeltheydt. Dit is het ghedueright ende onbesuyst roepen van die vleeschelijcke voorstanders des Pausdoms / Siet des Jesuyts Leonardi Iessii Consulatie, Raetghevinge / ende dierghelijcke schriften meer. Hier van sietmen hare daghelijcksche schriften krielen ende overloopen. Maer sy missen grootelijcx / ende doen onse leere onghelijck. Want 1. indien onse leere een ende de selfde is met de leere der Apostelen (gelijckse is / ende wy met Godes hulpe bereet ende overbodigh sijn dat by alle ghelegentheyt te bewijsen) soo en kan men ons sulcks niet meer opdighten als haer. Ende achten wy ons gheluckigh / dat sy alle quaet van ons spreecken liegen om Christi wille. Matth. 5. 11. Soo hebben sy ghedaen de Apostelen / ghelijck te sien is Rom. 3. Vs 7. 8. ende 6 vers 1. 2. Dit heeft de eerste ende oude Kercke nae de tyden der Apostelen oock moeten hooren / Zosimus Histor. lib. 2. ubi de Constantino. datse vryghheydt ende ruymte gaf tot alle onghebondenheydt. Behalven datmen haer veel vreemde ende onghehoorde stucken opdichte / aengaende haren godtsdienst / t'samen komsten ende conversatie onder

malkan-

Digitized by Google

malkanderen / daer van te leesen is by / Tertullianus in syne Verantwoordinge. Tertull. in Apologet. c. 2. 7. 15. 16.

2. Onse leere heeft ontdeckt de vleeschelijcke sorgeloosheyt / onghebondenheyt / ende dien doot slaep der verdoorventheydt in de welcke de Kercken in het westen ende speciallijcken de genaemde Geestelijcken nu soo langhe gheleghen hadden / gelijck als dat in den Hemel riep / ende alle vromen soo langhe doch te vergeefs daer over gesucht hadden / ja haer eyghen boecken ende schriften meer als duysent getuygē daer van syn. Siet Illyr. Catal. Test. veritat. ende myster. iniquit van Plessii. Dat was het / waerom onse leere ende Reformatie van die duyse ongereformeerde Gheestelijcke niet konde verdragen werden; om datse heyligheyt / gerechtigheyt en geheel een ander leven mede brachte / ende hare duysternisse door dit heldere licht te seer ontdeckt wierde. Joh. 3: 19. 20. Ende de menschen hebben de duysternisse liever gehadt, dan het licht: want hare wercken waren boos. Want een yegelijck die quaet doet haet het licht.

3. Door kracht van onse leere zijn soo veel menschen tot achter dencken tot een heylige bekommernisse / en tot een geheel andere leven ghebracht / als men sien kan

in de

Digitized by Google

in de Historien van onse tijden / voornemenlijk der Martelaren; en sijn de vpanden selve daer van getuyghen. So dat de onse in de eerste Reformatie alle haere partyen hebben dorven uyt-daghen / ende op haer ghetuyghnisse beroepen: ghelijck dat hare Apologien / requesten / Remonstrantien ende dierghelijcke stucken uyt wijsen. Om met veel te verhalen niet al te langh te maecken / ick sal maer een by brenghen van onse vroome Voorouders hier in Nederlandt / uyt het vertoogh by de selve ghescheven aen de Overheden / Anno 1562. Wy dancken „Godt (seyghen sy) dat onse Vpanden „selve ghedwonghen worden / eenighe „ghetuyghenisse onser manierlijckheyt / „vroomighedt / ende lijdtsaemheydt te „gheven: alsoo dat haer ghemeyn seg„ghen is: hy en zweert niet / hy is een „Lutheriaen: hy en hoereert niet / noch „hy en drinckt niet droncken / hy is van „der nieuwer Secten. So dat de vroome Gereformeerden hare haters ende lasteraers / met recht in het aensicht hadden moghen werpen de woorden Tertulliani: In Apologetio. cap. 7. Het wordt altijdt gheseydt (dat wy in sulcke snoode stucken schuldigh zijn) ende ghy en soeckt het niet te ondersoecken ende voor den

dagh

dagh te brenghen 't gheen datmen soo langhe ons nae gheseydt heeft. Derhalven ofte ondersoeckt het ende brenght het te voorschijn, soo ghy het ghelooft; Of en en wilt het niet ghelooven dewijle ghy 't niet ondersocht ende te voorschijn ghebracht en hebt. Uwe dissimulatie in desen maeckt een groot voor-oordeel, datter sulcks niet en is, de wijle dat ghy 't niet en dorft onder-soecken ende her-voor brenghen.

Is dan de leere des Euangeliums van sulcken aerdt ende kracht? Soo moet dit dienen tot ontdeckinghe / overtuyginghe ende beschaminghe / eerst van soo veel vleeschelijcke ende neutrale mont-Christenen / die sich te vreden schijnen te houden alleen met de blooten kennisse ende speculatie van het Euangelium / die haer alleen weyden ende vermaecken met de disputen / redinghen ende cierlijcke voorstellingen van de verborghentheden der salighedt / ende in de reste zijn sy sorgheloose ende onbekommert: Die niet eens en arbeyden om soo heylsame woorden in wercken te veranderen / om soo schoone vertroostingen ende vermaninghen op hare herten ende consciencien te leggen / of op alle particuliere gelegentheden hares levens te passen.

Digitized by Google

passen. Rechte woort-Christenen/gewitte wanden / spreeckende statuten of beelden die even wel gheen leven en hebben/ het rechte bloet en ghestachte vande oude Pharizeen die het seyden ende niet en deden/ Matt.23:.3. mom-aengesichten en bullebacken van Godtvrezenthepdt;gevepnsde en ontrouwe dienstknegten/dien dienstknecht (Matth.24: 48. 42.51. ghelijck/ die sijnen Heere voor het hoofst ende niet den uptterlijcken schijn van professie alleen gedienstigh was / maer voor de reste ende in der daedt schadelijck ende ontrou. Ten tweeden dient dit tot waerschouwinghe van vele laeuwe ende qualijck gemodereerde Christenen / die in de practycke des Christendoms / dat is van gheloove/ hope/ ende liefde niet resolupt/ vierigh / voort-varende ende eenspdigh en zijn / maer hincken aen beyde zyden/ tusschen Godt ende de wereld/ tusschen den Hemel ende de Aerde / tusschen light ende duysternisse/ niet te Godtsaligh ende niet te Godtloos / niet te scherp ende niet te stomp/niet te kout/maer laeuwe/ ende modderaers in de practycke ; die epndelijcken niet dan tot slijck / schuym/ ende smetten in onse ghemepnten en sullen ghedpen/ soose haer niet en bekeeren. Soodanige Laodiceen/sulcke Athenien-

sen

dagh te bre
ghe ons na
ofte onderſ
voorſchijn,
en wilt het
't niet onde
bracht en he
maecks een
ſulcks niet e
en dorft on
brenghen.

Is dan
van ſulcken
moet dit dien
tupginghe en
ſoo veel vle
mont-Chriſt
nen te houde
niſſe ende ſpe
lium / die ha
maecken met
ende cierlijcke
bozghenthede
reſte zijn ſy ſ
mert: Die
ſoo heylſame
anderen / om
ende vermani
de conſcientie
ticuliere geleg

[redacted]

Google

dese ghewoonten / voor dese lupighepdt ende lauwighepdt voor dit ghemack ende soetvoerighepdt/voor desen slendrium ende ghmepnen sleur / even of dit waere alleen de rechte temperature des Christendoms / noch heet noch kout maer laeuwe te zijn tegen Apocal. 3. vs. 15. 16.

Jae sy schijnen haer meer te ontstellen/ ende meer te vreesen voor allen pver/ neerstighept/ ende naeuwighepdt/ gaende boven of buyten hare gepaste moderatie/ als voor eenighe dwalingen disordre/ lossighepdt ende ghebreckelijckhepdt. Hierom ist dat sulcke gemackelicke moderate/ neutrale/ wereltsche en pverloose Christenen / ten scherpsten gaen / ten hooghsten pveren / ten heetsten branden ende blaecken/ten sorghvuldighsten weiren ende voorwercken listelijcken beraetslaghen ende aenslaegen teghen alle pverighe Christenen die sy mepnen van haer slaeuw ende moderate humeur niet te zijn: Ende dit altemael met een statigh aensight of momaensight van een goet Christen / van een liefhebber der religie/ met een protest van Godt ende den Hemel te soecken alsse aldaer diepst in de aerde delven / van het welvaren der religie ende der ghemepnten te behertighen / alsse hare eyghen passien ende ge-

dagh te brenghen 't gheen datmen soo langhe ons nae gheseydt heeft. Derhalven ofte ondersoeckt het ende brenght het te voorschijn, soo ghy het ghelooft; Of en en wilt het niet ghelooven dewijle ghy 't niet ondersocht ende te voorschijn ghebracht en hebt. Uwe dissimulatie in desen maeckt een groot voor-oordeel, datter sulcks niet en is, de wijle dat ghy 't niet en dorft onder-soecken ende her-voor brenghen.

Is dan de leere des Euangeliums van sulcken aerdt ende kracht? Soo moet dit dienen tot ontdeckinghe / overtuyginghe ende beschaminghe / eerst van soo veel vleeschelijcke ende neutrale mont-Christenen / die sich te vreden schijnen te houden alleen met de bloote kennisse ende speculatie van het Euangelium / die haer alleen weyden ende vermaecken met de dispuyten / redinghen ende cierlijcke voorstellingen van de verborghentheden der salighedt / ende in de reste zijn sy sorgheloose ende onbekommert: Die niet eens en arbeyden om soo heylsame woorden in wercken te veranderen / om soo schoone vertroostingen ende vermaninghen op hare herten ende consciencien te leggen / of op alle particuliere gelegentheden hares levens te passen.

Digitized by Google

passen. Rechte woort-Christenen/gewitte wanden / spreeckende statuten of beelden die even wel gheen leven en hebben/ het rechte bloet en ghestachte vande oude Pharizeen die het seyden ende niet en deden/ Matt.23:.3. mom-aengesichten en bullebacken van Godtvrees enthepdt; gevepnsde en ontrouwe dienstknegten/dien dienstknecht (Matth.24: 48. 42.51. ghelijck/ die sijnen Heere voor het hoofst ende niet den uptterlijcken schijn van professie alleen gedienstigh was / maer voor de reste ende in der daedt schadelijck ende ontrou. Ten tweeden dient dit tot waerschouwinghe van vele laeuwe ende qualijck gemodereerde Christenen / die in de practycke des Christendoms / dat is van gheloove/ hope/ ende liefde niet resolupt/ vierigh / voort-varende ende eenspdigh en zijn / maer hincken aen beyde zyden/ tusschen Godt ende de wereldt/ tusschen den Hemel ende de Aerde / tusschen light ende duysternisse/ niet te Godtsaligh ende niet te Godtloos / niet te scherp ende niet te stomp/niet te kout/maer laeuwe/ ende modderaers in de practycke ; die eyndelijcken niet dan tot slijck / schuym/ ende smetten in onse ghemeynten en sullen ghedyen/ soose haer niet en bekeeren. Soodanige Laodiceen/sulcke Atheniensen

sen ende praters sulcke discoureerders van de Religie ende deucht/sulcke formalisten ende vertoon-Christenen werden hupden ten daeghe niet dan al te veel onder alle staten ende conditien van menschen bevonden. Men soude Diogenes Lanteerne niet behoeven om die te soecken / noch verrekijckers om die elders te sien dewijle dat sommighe haer niet en schaemen ghenoeghsaem ghelijck als een baniere van rupmighepdt / lossighepdt ende laeuhepdt op te werpen teghen den goddelijcken pver van Godtsalighepdt/ teghen de vperighept ende strackhepdt des Christelijcken levens / teghen het naeuwe ende scherp oppassen / teghen de geduerige ende strenghe wacht over ons selven / over onse minste ghedachten / woorden / wercken / als slaepen ende waecken / eten ende drincken / spreecken ende swijgen / gaen ende staen / opstaen ende nederleggen/ conversatie met menschen eude eensaemhepdt / alle stonden ende tijden/ alle occasien ende aenlepdingen / alle dagen ende uren/ alle hoecken en winckelen/ alle plaetsen en gewesten/ alle staten en beroepinghen / alle handelinghen ende negotien/ summa over alle doen ende laten. Sy voeren als een oorloge voor dese haere formalitepten / voor

dese

Digitized by Google

dese ghewoonten / voor dese lupighepdt ende lauwighepdt voor dit ghemack ende soetvoerighepdt/voor desen slendrium ende ghmepnen sleur / even of dit waere alleen de rechte temperature des Christendoms / noch heet noch kout maer laeuwe te zijn tegen Apocal. 3. vs. 15. 16.

Jae sy schijnen haer meer te ontstellen/ ende meer te vreesen voor allen pver/ neerstighept/ ende naeuwighepdt/ gaende boven of buyten hare gepaste moderatie/als voor eenighe dwalingen disorde / lossighepdt ende ghebreckelijckhepdt. Hierom ist dat sulcke gemackelicke moderate/ neutrale/ wereltsche en pverloose Christenen / ten scherpsten gaen / ten hooghsten pveren / ten heetsten branden ende blaecken/ten sorghvuldighsten weiren ende voorwercken listelijcken beraetslaghen ende aenslaegen teghen alle pverighe Christenen die sy mepnen van haer laeuw ende moderate humeur niet te zijn: Ende dit altemael met een statigh aensight of momaensight van een goet Christen / van een liefhebber der religie/ met een protest van Godt ende den Hemel te soecken alsse aldaer diepst in de aerde delven / van het welvaren der religie ende der ghemepnten te behertighen / alsse hare eyghen passien ende ge-

Digitized by Google

breecken op het hoogh outaer meest soecken te stellen. Altijdts heeft Godes ghemeynte met sulken aert van geesten/met sulcke secten ende factien ghequelt gheweest/ ende dit is wel het meeste van haren geduerighen strijdt. Ten is dan oock niet vreemt/ dat in dese calmte ende ruste onser ghemeynten/ dewijle wy door Godes ghenade verademinghe hebben van het sweert der Tyrannen/ van buyten/ ende het scheuren ende versnijden der valsche leeraers van binnen/sulcken fatsoen vast inkruypt/ ende sulcken handel ghedreven wert. De Heere gheve dat het niet een prognosticatie ende voorbode en sy/ van het woedende sweerdt der tyrannen ende van het verscheuren der valsche leeraers over ende onder ons / ende dat wy wederom in soo grooten salighedt versuymigh sijnde ons selven ende onse naekomelingen van onse heerlijcke privilegien niet en berooven! Wanneer wy wederom sondighen / wanneer onse leste wercken niet alleen niet beter en sijn als de eerste/ maer vry wat erger / wanneermen de genade Godes tot wulpsheydt/ de Christelijcke vryheydt tot een oorsaecke den vleesche tot een decksel der boosheydt begint te misbruycken/ wanneermen op soo uytnemende heylighe/ suyvere en-

re ende verklaerde leere niet en bout besondere heyligheydt ende supverheydt des levens / staet niet te beduchten dat ons leste erger sal worden als het eerste / ende dat by d' eerste occasie ende windt van vervolginghe of d' eerste aemblaes van nieuwe leere / van veranderinghe in Kercke of politie een deel van die ghemackelijcke rupme Geresormeerden / van die praet ende pronck-Christenen als kaf sullen verstuyven / dat alle haer roemen en roepen / tieren en schreeuwen woelen ende triumpheren over ende teghen onse wederpartyders als Paus gesinden / Remonstranten &c. in een schendigh stilswyghen / of in een vleeschlijck veynsen / ofte in wat ergers sal komen te veranderen? Hoe soude het doch anders konnen sijn? Die de goede conscientie verstooten die lijden schipbreuck ontrent het geloove, nae het seggen des Apostels 1 Tim. 1:18. 19. Soo quamen dwalinghen ende verwerringen in de oude Kercke / als de eergierighept / de praght des werelts / ende andere wercken des vleeschs de wegh eerst ghebaent hadde. Soo sandt Godt die sware vervolginghe onder Dioclesiano als de Godtsaligheydt van binnen quam te verballen. Euseb. Hist. Eccles. lib. 8. cap. 1. 2. Opweckinghe.

Digitized by Google

O dat wy hier op alle wel mochten letten dat wy Godt de eere gaeven ende ons selven schaemden / dat wy ons lieten overtuyghen ende waerschouwen! dat wy alle soo spraecken ende soo deden Jacob. 2.12. dat wy alle nae den selven regel voortginghen Philip. 3. ende dat wy by het uytterlijck ghelaet ende behanghsel van onse professie voeghden de innerlijcke kracht der Godtsalighepdt! Op dat Godt niet ghedwonghen en werde over pemandt van ons te klagen als hy doet Jesa. 29. 13. met Matth. 15. 8. Dit volck ghenaeckt my met haren monde, ende eert my met de lippe, maer haer herte houdt hem verre van my. Ende volghens dien ons te seyggen Apocal. 3. vers. 16. Soo dan, om dat ghy lauw zijt, ende noch kout noch heet, ick sal u uyt mijnen mondt spouwen.

Om niet laeu te worden of te verslauwen is een souverain remedie / dat wy arbeyden daeghlijcks ons gebreck te bekennen ende dan van nieus wat op te leggen ende daer by te doen. Want dat brenght dit wandelen mede. Wat is, seydt Augustinus / Serm. 15. de verbis apost. wandelen, ick segghe met een wort, het is toenemen: op dat ghy het moghelijck niet qualijck en verstaet, ende te tragher wandelt,

Digitized by Google

delt. Mishaeght u selven altijdt in 't ghene dat ghy zijt, indien ghy komen wilt tot 't gheene ghy noch niet en zijt. Want daer ghy u selven behaeght hebt, daer sijt ghy blijven staen. Maer soo ghy seght het is genoegh, soo sijt ghy verloren. Doeter altijt wat toe, wandelt altijdt, voordert altijdt, wilt onderweghen niet blijven, wilt niet te rugghe keeren, wilt niet uyt den weghen gaen, &c.

III. Laet'et ons dienen tot hertgrondighe vermaninghe / dat wy dit wereltsche heplighdom / dit vleeschelijcke ende smeerighe Christendom / dit Euangelische mom-aensicht / dit fluweelen ende gemackelijck vermeynde Euangelium / dese Libertijnsche kerckelijckheydt alle met een hert ende sin teghen gaen; allenthalven onse heplighe leere / ons dierbaer Euangelium soo leeren ende vercieren met onsen oprechten ende pverighen wandel / dat wy veele menschen overtuyghen ende betrecken konden of ten minsten hare laster monden met weldoen stoppen.

Hier toe behoort elck een het zijne te contribueren / Overheden / alle Leeraers ende andere Opsienders van Godes kercke / alle Huys-ghenooten alle Vrienden ende toe-hoorders onser Religie.

Digitized by Google

Hier toe behoortmen alle middelen aen te legghen/ die daer zijn vuyghe ghebeden tot Godt / 2. Boederlijcke vermaninghen soo in 't gemeyn als in 't besonder / 3. Kerckelijcke tucht ende disciplijne / 4. Goede wetten ende politien ofte handt-havinghe ende bevorderinghe van alle Kerckelijcke middelen door de Godvruchtighept/ ende authoritept der Christelijcker Overheydt (van welcke middelen wy nu niet verder spreecken en sullen ; als zijnde sulcks by anders gheleghenheydt in het langh ende breede ghe-schiedt). Dese middelen dienen met ernst ende met een heyligh gheweit aengelept/ op dat alle godtloosheydt / midtsgaders dat laeuwe temper / dat verderf ende die schendinghe des waeren Euangeliums ende onses alder-heylighsten geloofs soo langhs so meer waensien gedisgracieert/ ende als vuylighepdt daer uyt-gestooten werde ; ende daer-en-teghen dat recht Christen humeur / den waren aerdt der Kinderen Godts over al in onse herten/ Huysen / Gemeynten / Landen / ende Steden in-ghekuymt ende in-gevordert werde. Eer dan het oordeel uyt-gaet (Zephan.2 : 2.) eer wy alle ter Kercken ende te Lande uyt-ghestooten werden/ ende Godt de Heere ons maecke tot een

dorre

Digitized by Google

doore Woestijne / tot een verbloekte lantpale. Want 't en kan niet missen / of dat humeur ende satsoen / 't gheene wy ghesepdt hebben / moeter in / of wy moetender uyt. Volghens Apocalips. 3. vers. 16. Soo dan, om dat ghy lauw zijt, ende noch koudt, noch heet, ick sal u uyt mijnen mondt spouwen. Jerem. 6. vers. 8. Laet u tuchtighen, Jerusalem, op dat mijne ziele van u niet af-ghetrocken en worde: op dat ick u niet stelle [tot] eene woestheydt, [tot] een onbewoondt Landt.

Daer zijn behalven 't ghene alreede is aengeroert / veele en verschepden redenen, waerom wy dese vermaninghe behoozen plaetse te geven 1. Om dat Godes Woozdt dit soo ernstelijcken vozdert / Rom. 12. vers. 1. Ephes. 4:1. 1 Thess. 2. vers. 12. 13. 1 Johan. 2. 5. 6. Tit. 3:1. 2.

2. Om dat Godt daer dooz vereert sal wozden / Johan. 15. vers. 8. Hier in is mijn Vader verheerelijckt, dat ghy veel vrucht draeght: met Tit. 2:10. 1 Tim. 6:1. 1 Petr. 2:9. 11. 12. Nu behoozen wy Godes eere te vozderen / als zijnde 't hooghste ende het uytterste van alle onse wenschen ende begeeren / van alle ons hebben en vermoghen / van alle ons doen en laten / Pzov. 16. vers. 4. Rom. 11. vers. 39. Psal. 33:1. ende 92. vers. 1. 2. 3.

Digitized by Google

ende 71. vers. 8. ende 104. 33. 34. Matth. 6: 9. Indien men Godt eeren moet van syne tijdelijcke have ende goederen/ ghelijck sulcks belast werdt / Proverb. 3: 9. hoe veel te meer behooren wy hem te eeren van ons Euangelio / van soo heyligher/ghesuyverden/ ende Gereformeerde leere.

3. Om dat ter contrarie door sulcken wereltschen ende ghemeynen sleur des Christendom/ door sulcke ongeresolveerde ende slappe belijders/door sulcke halfghebacken Gereformeerde / den name des Heeren ende de heylighe Religie/ niet dan al te veel onteert ende ghelastert werdt by den gheenen die buyten zijn / Rom. 2. vers. 23. 24.

4. Sulcken precijsen ende op-genomen lauwighepdt/sulcken formeelen ende gesetten sleur/ is niet veel beter als een versaeckinghe Godes ende der Religie / een louter huycheirye en sainte (of ghemaeckthepdt). Want soo veel als sy het lieffelijck jock des Heeren / niet en ghedencken of willen op-nemen / soo veel verloochenen sy den Heere Jesum dien sy anders seggheu te omhelsen ende schamen haer des Euangeliums / dat sy roemen te belyden / 2 Timoth. 3. vers. 4. 5. Meer liefhebbers der wellusten dan liefheb-

Digitized by Google

hebbers Godts: Hebbende een ghedaente van Godtsaligheydt, maer die de kracht der selve verloochent hebben: Tit. 1: 16. Sy belijden datse Godt kennen, maer sy verloochenen [hem] met de wercken. 1 Joh. 1. vers. 6. met 2. vers. 4. Die daer segh t, ick kenne hem, en sijne ghebooden niet en bewaert, die is een leugenaer, ende in dien en is de waerheydt niet. **Op zijn rechte wanschepselen ende Monsters van Christenen; op welcke niet qualijck passen de woorden Bernardi** (Consid. ad Eugen. Lib. 2.) Het is, seydt hy, een Monstreuse saeck, den hooghsten Trap van weerdigheydt ende het leeghste gemoedt; de eerste ofte hooghste plaetse ende het leeghste leven; een groot-spreeckende Tonghe en een leedighe Handt; veel woorden oft swetsen ende gheen vrucht; een stadigh aen-ghesicht ende een lichtveerdighe daedt; groote authoriteyt, ende een wanckelende vastigheydt; een ghefrontselt of stuer aen-ghesicht ende een beuselachtighe Tonghe.

5. **Hier toe vorderen ons oock de exempelen der Heylighen in den Ouden ende Nieuwen Testamente / die Wolcke der getuyghen waer van een lijste gemaeckt werdt / Hebr. 11. die lieve Apostelen des Heeren ende alle Apostolische Mannen /**

Digitized by Google

specialijcken d'Apostel Paulus wiens pever/ contentie ende arbeyt van Godtsalighepdt ons beschreven werdt in de Handelingen der Apostelen/met 1 Cor. 9. ende 2 Corinth. 11. Philip. 3. ende elders. In dese voetstappen zijn ghetreden soo veel arbeydtsame/ vuyrighe/ ende in-getoghene Confessoren ende Martelaren / Leeraers ende Voorstanders in de oude Kercke nae den tijdt der Apostelen / daer van men lesen kan in de beschrijvinge van haer leven / midtsgaders de oude Kerckelijcke Historien. O wat een vuerighepdt wasser doen / wat een arbeydtsamen ende stracken oeffeninghen der Godtsalighepdt / wat een vlieden ende verachten van de Werelt ende 't ghene in de Werelt is / wat een onghelooveljcke ende overklimmende neerstighepdt / soo dat onse neerstigheyt enckel luyheydt ende koelighepdt daer by schijnt te wesen.

Doen werdt het Christen gheloove voort-gheplant / doen hadde het Euangelium sijnen loop / en dronghen deur gelijck den Blixem die van het Oosten schijnt tot het Westen/als het so bewandelt werdt / als de Lichten der Godtvruchtighen ende Heroische wercken in dien duysteren Nacht des Werelts soo

door

Digitized by Google

door braken / als de Kinderen des Euangeliums soo om strijdt hare vlucht maecken om de voor-ghestelde hoope te verkrijghen; alsse het Heylige Euangelium op hare schouderen / in haer handen / in haere monden met alle haere leden / als Wapenen der gerechtighepdt door droeghen; in haer gantsche leven en wandel 't selve so Characterizeerden/leerden ende levendigh uyt-druckten dat het als per force in de ooghen / in de oozen / in de herten der Menschen selfs van haere vpanden in-ghevoert ende in-ghedronghen wierdt. Daer op seer wel passen de woorden van den Kerckelijcke Historyschrijver Zozomeus / Hist. lib. 1. cap. 1. Al-hoe-wel, seydt hy / de gheloovighe gheen welspreeckende ende gheoeffende tonghe en hadden, noch cierlijcke woorden en gebruyckten; hare Religie hadde daerom gheen minderen voortgangh, &c. Daer en was gheen welspreeckenheydt van doen om de ongeloovige van de waerheydt der Christelijcker Religie te overtuyghen, dewijle de saecke of de daedt selfs heele Huys-gesinnen ende Steden bedwonghen te gelooven 't ghene sy te vooren niet ghehoort en hadden. Dit heeft oock wel gheweten ende van haer moeten getuyghen de afvallighe Keyser Iu-

Digitized by Google

lianus / datse door haren wandel haere Religie soo voort ghesettet / ende de Heydensche hadden doen af nemen / Zozom. Lib. 5. Cap. 15. Ordineert der halven dat de Heydensche Priesteren tot behoudinghe ende recuperatie van hare Religie sulcken wandel souden na volgen. Deser ware nae-volgers zijn ghewest de vroome Christenen dien men noemde Waldensen / Albigensen / etc. mitsgaders onse Voor-ouders ende voorgangers in de eerste Reformatie / van welckers ijver en neerstighepdt in het werck des Heeren / onse Vaderen ons verteit hebben / de Historien ende de Boecken der Martelaren ghetuyghen / de vpanden selfs hebben moeten bekennen. Siet Thuanus in zijn Histor. Lib. 6. ende 27. Ende voorts waer hy van onse eerste Gereformeerden spreeckt. Wee onser soo wy niet nae en volghen / daer wy met soo veele exempelen van verre ende van nae by om scheenen ende omringht werden.

O onse Godt hoe moeten wy ons schamen ende hoe sullen wy 't voor u verantwoorden / dat wy in een ende 't selve uwe huys woonende / in soo korten tijdt soo hacst ende soo seer veraert zijn / dat uyt ende nae soo hoftelijcke Christenen soo

stichte

slechte belyders zijn ontstaen! Daer ghy o Godt soo veel ghenaden ons boven andere ghedaen hebt/ ende soo veel aen ons te koste ghelept/ dat wy soo weynigh arbeyden om boven andere uyt te steecken/ dat wy soo beswaerlijcken wat besonders willen doen / wat besonders willen zijn noch ons selven af-scheyden als het kostelijcke van het slechte van den ghemeynen hoop ende ganck / daer wy doch gheroepen zijn tot een besonder of eyghen volck dat vierigh ware tot goede wercken. Tit. 2. vers. 14.

Behalven dese ghemeyne redenen/soo hebben wy noch eenighe besondere die ons wel nae aen het herte behooren te dringhen. 1. Laet ons ghedencken de Heere ons hier te Lande ende in dese plaetse het heldere licht des Euangeliums uyt de droevighe ende meer als Egyptische duysternissen des Pausdoms heeft laten schijnen: dat onse ooghen saligh zijn die sien't gene de voor Ouderen niet ghesien en hadden / alhoewel veel jammerlijck daerom gesucht ende verlangt hadden te weten de Reformatie van den verballen Godts-dienst/en van soo veele misbruyken die van tijt tot tijt ingeslopē waren; dat wy staen in dese ruymte des Euangeliums / in dese Heerlijcke vryheyt/ te-

Digitized by Google

ghen ende onder soo vele listen ende laghen/ woeden ende raesen/ stryden en aenslaeghen van soo machtighe onversoenlijcke Vpanden. 2. Ons behoort te beweghen die versche weldaet van als een tweede of vernieude Reformatie (soo men 't soo noemen mach) die ons neffens andere oock in dese plaetse gheschiet is. Wanneer door quaden raedt en misleydinghe dat verdrietelijck jae ende neen, dat hevigh twisten en teghenspreecken/ der ghenaemder Remonstranten alhier ter vensteren ingekomen was/ ende daer door dese Stadt ende Ghemeynte in d'uytterste swarigheydt ende perijckel/ ende by nae in een onghenesellijcke scheuringhe ende combustie was ghestelt: wanneer men sommighe ten hartsten sagh stormen ende kampen om dese ende meest alle andere frontier-plaetsen onses Vaderlandts beyde nae 't Kerckelijck ende 't politijck door hare saecke te importeren (waerom of tot wat eynde/ mochten sy weten) wanneer de goede saecke nu tot wanhopens toe verwerret ende verloopen was/ soo heeft onsen Godt terstont nae mijn inkomste alhier uyt die duysternisse het light ghegeven/ ende die ghetrouwe ende troostelijcke Leere van Godes allenthalven ghenadi-

ghe

ghe ghenade veel Heerlijcker als te voren doen schijnen / hy heeft dat kostelijck pandt der Leere 't ghene men u by nae ontnomen of verwisselt havde / aen uwe herten by occasie van dat tegenspreecken klaerder vertoont / stercker verseeckert / ende in dese sijne Ghemeynte vaster ghestelt. Hier door zijn de verdeylde ende verstropde ghemoederen wederom tot onderlinghen vrede / tot Kerckelijcke eenighept in een en 't selve gheloove gebracht: Veler oogen die vooren schemerden zijn verclaert / veler verstanden meest aller herten zijn gheopent dat sy met andere kennisse / in een ander Conscientie / in ander weerde / met ander hertelijckheydt en Liefde / met andere omsichtighepdt ende op-merckinghe tot andere eynden ende beter ghebruyck de Gereformeerde Religie omhelst ende bewaert hebben.

Dat wy doch dese vorighe daghen / dese donckere daghen / dese wolckighe daghen nopt vergheten. Laet ons soo veel te vergeefs niet ghearbeydt of ghestreden hebben / laet oock die aenghename ende onverwachte verkoelinghe van den aengesichte des Heeren / die tweede geboorte ende verlossinghe der Ghereformeerde Kercken hier te lande soo gheringe ende

Digitized by Google

vyl by ons niet gheacht zijn dat wy die met een ghemeyne of middelbaere passable Godtsalighepdt souden wegh wysen. Soo swaren strijdt/ soo sueren arbeydt/ so extraordinarie overwinninge/ so grooten triumphe eyscht dzy wat anders.

3. Wy moeten oock niet voor by gaen die harde pzamen waer mede ons de hant des Heeren dzuckte in de Jaren 1624. 1625. Als het vuer der Pestilentie soo brande ende blaeckte / dat by nae gheljck eertijdts in Egypten / gheen hups en was sonder klaghe / sonder dooden of krancken gehad te hebben; wat een dzoevighe gestalte/ wat een ellendigh wesen/ wat een ghedweehepdt wasser doen onder ons? Wat vzeese/wat neerstighepdt/ wat vperighept! Ick meene dat de Heere ons doen als met een alarm ende veldtgheschrey van den Hemel wacker gheinaeckt ende tot naerder besinninghe van onse weghen / tot naeuwer achtinghe op ons selven gheroepen heeft. Het ware te wenschen dat wy zedert dien tijt deurgaens soo gheloopen/ of nu noch soo vlytigh liepen / als doen vele van ons wel begonnen / of immers den Heere in haren noodt beloofst hadden / ende in die Schoole des Crupces gheleert waren. Die swaere tijden / dat tempeest van den almach-

Almachtigen / die Vaderlijcke Goede en behooren wy niet te vergeten. Daer isser noch al vele die de merckteeckenen aen haer lijf dragen/die de plaetse vande Voren souden konnen vinden/ daer des Heeren ploegh door ghevaren was. Soo dat sy en wy ten opsicht van soo groote ende besondere weldaden wel met recht behoorden te segghen met de Man Godes Esra: Ende nu isser, als een kleyn ooghenblick, eene ghenade geschiedt vande Heere onsen Godt, om ons eene ontkominghe over te laten, en ons eenen nagel te gheven in sijne heylighe plaetsen, &c. Ende nu wat, wat sullen wy segghen, O onse Godt, na desen, want wy hebben uwe gheboden verlaten. Esr. 9. vers. 8.

Lieve richt dan op de slappe handen/de traeghe knyen / maeckt rechte ganghen Heb. 12. vers. 12, 13. Laet ick u te desen tijdt aenspreecken met de woorden Pauli Philipp. 4. vers. 1. Soo dan, mijne ghelieffde ende seer gewenschte broeders, mijn blijdtschap ende kroone, staet alsoo inden Heere, geliefde, en vers. 8. voorts, broeders, al wat waerachtigh is, al wat eerlijck is, al wat rechtveerdigh is, al wat reyn is, al wat lieflijck is, al wat wel luydt, soo daer eenighen deught is, en sooder eenighen lof is, dat selve bedenckt.

Ende

Digitized by Google

Ende 1 Corinth. 15 vers. 58. Soo dan, mijne gheliefde broeders, zijt stantvastigh, onbeweeghlijck, altijdt overvloedigh zijnde in het werck des Heeren, als die wetet dat uwen arbeydt niet ydel en is in den Heere.

— II. Lidt des eersten deels.

Dit is nu de vermaninge des H. Apostels / voorgestelt in dese woorden: Wandelt weerdigh den Euangelio. Staet ons nu te letten op dat woordeken alleen, daer mede de voorgestelde vermaninghe noch naerder gemodificeert / ende omschreven wert. Alleenlijk wandelt weerdiglick, &c. Dat is even soo veel of d' Apostel wilde seggen: Een dinck is voor al noodigh om in ende by de aengenomene waerheyt te blijven / om voor het Gheloove dat den Heylighen ghegeven is wel te kampen / om wel in dese loopbane ten eynde toe te loopen / om de listen ende 't ghewelt van alle uwe buyten of binnen vyanden / van alle openbare of heymelijke verstoorders van uwe rust / of te ontgaen of te ontwijcken / of voor te komen of teghen te staen ende te overwinnen dit eene segge ick is voor al noodigh / dat ghy wandelt weerdighlick den Euangelio. Dat souveraine-middel wel in het werck ghestelt zijnde /

soo

Digitized by Google

soo sullen alle andere haer te beter schicken / immers ghene van dien sullen vergheten of qualijck ghebruyckt werden.

Soo dat de H. Apostel de voortreffelijckheydt / de noot ende nootsakelijckheydt van dese betrachtinghe ons wil te kennen geven: ende ons in de hant komt dese noodighe bedenckinghe.

Dat het betrachten van een goede conscientie, en weerdighlick den Euangelio te wandelen, **een van de seeckerste ende beste middelen is** om de Religie ende Gemeynte tegen alle wederpartyen, Tyrannen, Ketteren, scheurmaeckers te verseeckeren ende vast te stellen.

Dese leere 1. leyt klaer in onsen Text/ ende vloeyt uyt dat woordeken alleen. D'welck d'Apostel niet en soude ghebruycken / indien hier soo veel ende ten principale niet aen gheleghen ware: of datter andere middelen waren die men liever ende eerder sonder of buyten dit middel / soude behooren te ghebruycken.

2. Wert bewesen uyt de ervarenthedt ende exempelen deg seven Ghemeynten in Asien ons beschreven Apocal. 2. ende 3. onder dewelcke die alder meest de suyvere Leere vast ende ongeschent hielden die in Godtsalighedt vyerigher ende in goede wercken overvloedigher waren.

Leest

Leest maer de Sentbrieven aen die van Smirna ende Philadelphia.

3. Het blijckt oock daer uyt dat Godt die alle Heylighepdt vriendt is/ende aller sonden vyandt / niet en wil dat desen besonderen ende kostelijcken schat des Euangeliums soo ghemeyn ghehouden/ ende als met vuyle voeten ghetreden sal worden. Daerom hy dickwils den Candelaer des Euangeliums wegh neemt als de Menschen door achteloos leven haer des selven onweerdigh maecken. Hy straft de klepnachtinghe ende 't misbruyck sijnes Euangeliums met verblindinghe ende verbysteringhe / sendende haer toe de kracht der dwalinghe, dat sy de leughen ghelooven, 2 Thessal. 2. Soo dat de suyvere Leere daer een verkeerde ende ongheluckighe voorstandt heeft / ende gheen vastighepdt met allen/ daermen de verborghentheydt des gheloofs niet en houdt in reyne conscientie, 1 Tim. 3: 9. Daer is niet dan verval/ soo niet gheheelen afval ende schipbreucke te verwachten / de wijle sy de goede Conscientie verstoten/ volgens 't gene wy alrede uyt 1 Tim. 1: 19. aengewesen hebben.

4. Dese reden van het tegendeel genomen bewijst oock hant-tastelijck 't gene wy segghen. Hy sal niet dan al te licht

de

Digitized by Google

de ghesonde woorden des Heeren Jesu verloochenen om die niet voor te staen ende te belijden / die de Heylighe wercken des Heeren Jesu verloochent om die nae te volghen. Hy sal hem der Leere Christi schamen die hem schaemt zijnes levens voor dit boos ende Overspeelighe ghesladhte. Wat is doch het geene in pemandt vast soude houden het exempel der ghesonder woorden / in Christo / die het volmaechte exemplaer van alle deughden in den selven laet drijven? Waerom souden sulcke luyden door oprechtighepdt ende teederhepdt haerer conscientien haer ontsien met een woordeken de ghesonde Leere teghen te gaen / of ontrent de selve te vepnsen ende te moddereren / als sy geen conscientie en hebben / of immers niet dan eene rupme ende onrepne. Den onreynen ende ongeloovigen is geen dinck reyn, maer oock haer ghemoedt ende conscientie is onreyn, spreekt d'Apostel Tit. 1. vers 15. Ten welcken propooste eenen seer wel sepdt: Zozom. Hist. Ecclesiast. Lib. 8. cap. 2. De leere met wercken of daeden verciert zijnde, schijnt met recht geloofweerdigh te zijn: Waer de daden niet en zijn, daer wert hy ontdeckt een potter te zijn, ende sijn eygen Leere van valscheyt te betichten.

5. Daer

Digitized by Google

5. Daer souden veele exempelen konnen vp ghebracht werden / om te bewijsen wat vrucht ende voordeel het Godtsaligh leven verschaffet heeft inde Kerckelijcke verschillen / tot behoudenisse van de ghesonde Leere / ende het weeren van de Ketteren. Onder andere ghetuyghen de oude Kerckelijcke Historien / dat als de Arriaensche Ketterye gheheel Oziënten gevelscht ende doorloopen hadde / de Kercken in Egypten daer van aldermeest bevrijdt waren / ende dat door het motijf des Godtsalighen wandels der ghener die de goede saecke aldaer voor stonden ende beleden. 't Selve is oock ghebeurt in Syrien / Cappadocien ende veele andere Kercken in het Oosten doen de dwalingen van Apollinaris ende Eunomius aldaer grasseerden. Soo hebben oock de vermaerde oude Leeraers Chrysostomus ende Nazianzenus tot Constantinopelen veele luyden in korten tijdt uyt verscheyden dwalinghen ende Ketterijen tot het rechte ghevoelen gebracht / ghelijck Zozomenus en Ruffinus getuyghen. De woorden Ruffini van Nazianzenus sijn weerdigh verhaelt te werden: Hy heeft in korten tijdt soo veel ghevordert om het volck met het oude venijn der Ketteren ghevelscht, te rechte te brengen ende

Digitized by Google

ende te verwecken, datse doen eerst haer selven dachten Christenen te werden, ende een nieu licht der waerheydt aen te schouwen, dewijle de Leeraer wel veel met woorden, maer noch meer met exempelen leerde: Ende dewijle sy niet en saghen dat de Discipulen wat belast werde, dat hy niet eerst en soude gedaen hebben.

Soo hebben oock veele Christenen ten tyden Constantini by den Heydenen gevanghen/ een groote menighte der selver tot den Gheloove ghebracht. Dese Leeringhe ontdeckt het misverstandt van die ghene die meynen dat het eerste ende het leste van onse Religie / dat het al of ten minste het voorneemste van de suppere ende onbevleckte Leere daer in bestaet datmen met woorden / strijde ende streve / datmen woele ende roepe teghen de dwalinghen ende factien van die ghene die buyten zijn / ofte om ende ontrent onse Kercken sweven: Ghelijck of alleen de behoudenisse van dat heerlijcke pant dat ons betrout is/ ende de opbouwinge van Godes Kercke daer in gheleghen waer / datmen de wederspreeckers den mondt stoppe / hare aenslaghen teghen gae / hare t'samen rottinghe vervolghe ende op het hooft slae. Sommige luyden schijnen hier alleen t'huys te zijn / die

werck

werck alle voor een noodigh werck te houden / datmen de buyten middelen by de handt neme/ de voor en buyten wercken defendere / ende daer de buyten wachte houde / den eenen strijdt uyt den anderen verweckel / d'een uytval ende schermutselinghe op de ander aenstelle: Ende daer en tusschen de binnen middelen versuyme of seer slappelijck ende als in het voorbygaen betrachte / der Gheemeynten van binnen ende onses selfs opbouwinge/ en vorderinghe in het nieuwe leven in de practijcke des waren Christendoms ende der Reformatie versuyme.

Dese abuseren haer groffelijck. Want wat sal het baten dat wy de parthyen daer uyt ghevochten hebben / ende ondertusschen de Victorie niet wel en weten te ghebruycken? dat wy die Oorloghe ghe-eyndighdt hebben ende dat perijckel te boven ghekomen zijn/ ende ons dan vorder tot ghemack en ruste beghe-ven sonder den alder-noodighsten strijdt teghens ons selven ende alle abuysen in onse eyghen Gemeynten aen te nemen; dat wy onse palen nae buyten uytbreyden ende elck een hare dwalinghen ende quade proceduren Reformeren / ende ons eyghen Huys van binnen laten leg-

ghen

Digitized by Google

ghen als den Acker der lupen? Soo en hebben wy Christum niet gheleert/ lieve Christenen; dat en is onse alderheylighste gheloove niet: een ander te controlleren en ons selven niet te leeren; een ander in sijn verkeerde handelinghen te stuyten/ ende selfs in onse quade ghewoonten voort te gaen: de Ægyptenaers hare schatten ende roof te ontkeeren / ende de selve tot opbouwinghe des Heylighdoms niet aen te legghen / tot onses selfs stichtinghe in der liefde/ tot onderlinghe ontsteeckinghe in liefden en goede wercken. Ghy die de verschillen in de Religie weet te ontleden tot de minste stucken toe/ en ontledet ghy u eyghen Conscientie niet? ghy die andere leert / leert ghy u selven niet Rom.2: 21. 22.

2. Het is wel so dat het gebruyck van behoorlijcke middelen tot overtuyginge/ tot winninge of weyringhe der weder-partyders wel prijselijck is: datmen alle kerckelijcke orde hier toe met alle voorsichtighedt aen legghe; datmen de macht der Christelijcker overheydt (soo wy die hebben konnen / ende des noodt zijnde) hier toe versoecke / om de vossen de kleyne vossen te vanghen / om de verstoorders van de ruste ende stichtinghe der kercken tot orde te brenghen. Maer

Digitized by Google

dit is het niet al; ten is selfs 't principaelste of meeste werck niet: ten is het principael eynde van onsen dienst en professie niet/ waer in wy moeten rusten. Als wy het eene met ywer ende couragie willen doen / dat wy het andere daerom niet en laten verslappen. De levendighste overtuyginghen / de sterckste disputen zijn / met der daedt ende met sijn leven te disputeren / de veylighste ende vruchtbaerste overwinninghe is met weldoen de lastermonden te stoppen 1. Petr. 2. 15. de kladden ende lasteringen op onse heylighe professie van den Pausgesinden/ Remonstranten ende andere gewoyen / met de suyverheydt des levens af te wissen ende uyt te vaghen. Wy moeten hier in naevolghen den Philosoophe Diogenes / die hoorende eenen seeckere onbeschofte ende valsche spinte beweeren als datter geen motus of bewegingh in de Nature en soude sijn / stont op ende ginck gints ende weder wandelen. Laertius lib. 6. in vita Diogenis. De lasteringhen daer mede onse Leere verdaght ghemaeckt ende beswaert werdt/ komen alle hier op uyt / datse onnut is tot de Godtsaligheydt. Hoe konnen wy dese quade consequentien beter afhouwen / dan dat wy met der daedt haer in

Godt-

Digitized by Google

Godtsalighepdt ende vromighepdt soeckten te overtreffen ende voor te lichten/ alsoo levendigh vertoonende dat sulcken Leere ons / diese in onse herten besloten hebben / tot de Godtsalighepdt seer vorderlijck is. Het verhandelen van de verschillen in de Religie/ het slaeven omtrent de Kerckelijcke twisten en strijden maecken ons de valsche Leeraers nootsaeckelijck ! ende souden wy sonder dat wel konnen de Ghemeynten ende ons selven tot het eeuwighe Koninckrijck vorderen/ so sy ons sulcks toe lieten. Nu het werck dat ons door desen quaden toeval en van ter sijden wort op ghedrongheu / waermede men ons in het eyghen ende principale werck soeckt te beletten/ en moeten wy soo niet aenhouden noch daer in ons selven soo gheheel niet smooren ende verliesen als of dat het eyghen werck ende bedrijf eens Christen ware / als ofmen daer mede aldernaest met Christo Gemeynschap hadde / ende der Goddelijker natuere deelachtig wierde. O neen neen. Wy moeten desen handel soo begrijpen/ dat die gehoort tot ons Christendom als den Gorloghe tot een wel ghestelde Republijcke / als de medecyne tot onderhoudinghe ende voetsel onses lighaems/ als het wapenen / weiren ende

Digitized by Google

vechten tot den Koop-handel of Negotie van een Koopvaerdy-schip. Dat en stelt noch volmaeckt alleen den binnen vrede/ welstandt/ burgerlijcke goet ende geluckſalighept van een Stadt of Lant niet/datmen Oorloge uyt Oorloge trecke/datmen Vpanden op vpanden of verwecke of vervolghe. Dat is veel eer een nootſaeckelijck quaet/ en wort met recht oock soo ghenaemt. Dat en voedet het Lichaem niet/datmen veele scherpe ende uytſuyverende medecijnen ghebruycke: maer het neemt alleen de beletſelen wegh/ op dat ons Lichaem door bequame spijse ter degen soude moghen gevoedet werden / ende door een goede diaete voorts de ghesonthepdt onderhouden. Een Koopvaerdij-schip soo de Zeeroverſ ende Vpanden (die het anders niet en soeckt) hem aenkomen / het sal daer teghen slaen moeten / ende dat te boven zijnde voorts sijne repse spoedighen ende sijnen handel voorderen: want dat is sijn eyghen intentie/ ende daerom is het uytgereedet. Het soude sijne reederſ qualijck belaten / indien het nae dien strijt daer soude blijven lunteren om Zeeroverſ te verwachten/ ofte om de selve in alle ghewesten/ na te sporen ende niet alſ op wapenen en toerusten/ op klampen en enteren /

ren / op slaen ende over boort werpen voorts soude blijven practiseren. Dat ware immers heel slechtelijck de Negotie ghedreven / daer soude den handel weynigh mede ghestijft / ende de beursen der kooplupden ghevult werden. Het is te beduchten dat sommighe lupden met sulcke verkeerde concepten verruckt zijn ghweest! dat alle Kercken / oock dese onse / van sulcken slagh van protestanten ende Liefhebbers niet gheheel vry en zijn ghweest. Het schijnt datse in de eerste ende tweede of herstelde Reformatie der Kercken voor de saecke Godes neffens andere geyvert / ende de goede partye gevolght hebben alleen om dat werck af te doen / om dien kamp te kampen / ende dan voorts daer op te rusten ende alles te staecken. Jae het scheen sommighe vreemt ende moeyelijck te wesen / datmen de Leere nu van nieus herstelt / vry ghevochten ende ghestabileert soude verder ende tot wat anders besteden te weten / tot goede vaste orde / tucht ende disciplyne in de Kercken / tot veranderinghe ende verbeteringhe van 't ghene in het Christelijcke leven bouvalligh of gebreckelijck was. Hebben sy dan sulcken Oorloghe ende optoght met het Heyr des levendighen Godts alleen daer toe

Digitized by Google

aenghenomen/ om dat men daer nae gerust ende ghemackelijck de Wereldt soude dienen / in de oude abuysen ende verdoorventheden (oorsaecke zijnde van dit tempeest) onghestoort blijven slaepen: datmen als rechte Atheniensen slechts wat nieus soude hooren / sonder wat nieus in het geestelijck te willen doen / van de Religie en deught onder de schaduwe slechts souden discoureren / ende te ghelijck met het bier of den wijn onsen mondt daer mede spoelen / sonder meer. Souden wy dan sulcken werck ende moeyten ons onderwonden hebben/ soude men alle hulp / die men konde / van allen kanten ghesocht hebben/soude men my in die bekommerlijcken tijt tot ontset en hulpe ghevoordert hebben / soude ick my midden in dien brandt hebben laten werpen / ende in soo groote verwerringhe in sulcken perijckel in treecken / soude ick daerom alle andere conditien (daer het ghemeyn ende mijn particulier niet weynigh scheen aen gelegen te zijn) ghestuptet ende voorby gewesen hebben/ alleenlijck om dat wy de partijen souden overwinnen ende daer uyt sien/ ende dan voorts met malkanderen in den ouden lusthof van vele in dese plaetse seer familiare ghebreecken souden leven of veel

eer

eer versterven? Ick verklare ende de Heere weetet / dat sulcks mijn intentie niet gheweest en is: maer veel eer om de Ghemeyne saecke der ware Religie ende onser Kercken teghens de Remonstrantsche verwerringhen in desen hoeck te helpen behouden / om mijn lieve Vader landt / waer 't mogelijcke / van de aengeleyde scheuringhe ende verbysteringhe te helpen redden: om de vrome ende rechtveerdighen alhier / die haer herten bedroeft wierden / te soulageren: om het gene / dat versterven wilde / levendigh te maecken: om de misleyde te recht te brenghen ende de ghevallen op te richten: om de Ghemeynte den wederpartyen ontrocken sijnde den Heere als een reyne Maeght toe te brenghen ende die in allen goeden woorde ende wercke door mijnen gheringhen dienst te helpen volmaecken. Ist er erghens yemandt die het anders ghemeynt hadde / of yet anders van ons verwachte: die vreesen wy dat weynigh smaeck heeft van Gheestelijcke ende Hemelsche dinghen / die en verstaet niet eens wat het is sijn Ziele over te gheven om Christo Zielen te winnen: die heeft wel sterche vermoeden of presumptie van hem selven / als of hy Religie / suyver Leere / goede Ordre der

Digitized by Google

Kercken pretenderende/ veel eer wat anders ende wat particuliers gaende bupten ons Euangelium in de Goghe ghehadt ende ghedreven mochte hebben. Ten betaemt gheen Christenen/ datse in die Geestelijcke Strijden der Kercken neffens andere souden optrecken als Croaten/ Cosacken ende dierghelijcke Krijghers die om den bupt alleen dienen/ ende soo haer die faelgeert of dat sy geen werck meer teghen hare vpanden hebben/ selfs wel ghewoon zijn haer teghen haer eyghen vrienden ende mede Broeders in Wapenen te keeren/ om die te rucken/ te rooven ende te plonderen. Men hoeft gheen werck te soecken/ daer is wercks ghenoegh teghen onse heymelijcke ghebreecken al en versinnen wy gheen questien/ al en versinnen wy geen strijden in of teghen Godes Kercke/ onder en teghen de Broederen. Het schijnt dat sommighe lupden alleen in staet van strijdt ende swarighepdt Religie willen hebben of toonen andersins sonder twist die weynigh achten/ soo dat in tijdt van ruste en stilte alsser niet te woelen is alle haer Religie bynae schijnt te versterven: seer nae daer in ghelijck zijnde den Salamander/ die gheseydt wordt in het vuer te leven/ oock te verwackeren ende voor

den

Digitized by Google

den dagh te komen als 't seer regent/daer en tegen te beswijcken als 't schoon weder is. Plin. Lib.10. cap.67. Aristo. Hist. Animal. Lib.5. cap.19.

Wy wijsen u weerde ende beminde Christenen / den besten en seeckersten wegh: Laetet beyde te samen gevoeght zijn pverighe voorstandt van de supvere Leere / ende pverighe voorstandt ende vorderinghe van alle Godtsaligheyt ende in-ghetoghentheydt des levens. Vervloeckt is hy die scheydt dat Godt ghevoeght heeft. Ellendigh is hy die in een van beyden dissimuleert ende het werck des Heeren traeghlijcken doet.

Dese methode hebbe ick altijdt aengheraden / ende saghe geerne dat die soo ghehouden werde. Men mach daer van vordeelen soo men wil / ick wete dat de saecke hier by ons best ghelucken sal: ick weete dat dit is de methode des H. Apostels/alleenlijck wandelt weerdiglick den Euangelio, 1 Timoth.4:7. Oeffent u in de Godtsaligheydt, Actor.24. vers.16. Ende hier in oeffene ick mijn selve, om altijdt een onergerlijcke conscientie te hebben by Godt ende de Menschen. Soo men dit omkeeren of van malkanderen scheyden wil / soo sal op ons passen 't gheene staet 2 Timoth.3. vers.5. Hebbende een

Digitized by Google

ghedaente van Godtsaligheydt, maer die de kracht der selve verloochent hebben. Ende 't gheene een oude Leeraer eens seyde van de Christenen sijnes tijdts: Dat sy Godes name onteerden, ende soo leefden dat de Menschen siende hare quade wercken Godt den Heere lasterden: dat sy haer van de prerogative des Christendoms niet hoefden te roemen, dewijle sy soo leefden, dat sy een smaetheydt en schande Christi scheenen te wesen. Salvian. de provid. Lib. 4. sub. finem.

TWEEDE DEEL.

VOlght nu de reden die d'Apostel bij brenght tot versterckinghe van sijn vermaninghe / begreepen in dese woorden: Op dat, het zy ick kome, ende u sie, het zy ick van u ben, mach van u hooren, &c.

Dese reden is ghenomen van seecker eynde ende oogemerck / waer toe d'Apostel den wandel nae het Euangelium aenradet; te weten / dat hy mach sien en hooren datse stonden in eenen geest, &c. Hy wil in effect soo veel seggheu / dat sy dan sullen in eenen gheest ende met een ghemoedt ghetrouwelijck ende standtvastelijck kampen / voor het gheloove des

Euan-

Euangeliums / als sy haer slechts bevlijtighen weerdigh den Euangelio te wandelen.

Doch om de kracht van dese reden beter te verstaen / sullen wy daer in dese leden aenmercken.

I. Wat het is dat d'Apostel geerne soude vernemen ende verstaen van dese Gemeynte.
II. Het verneemen selfs/ende de wijse of maniere daer van.

1. Lidt van het tweede Deel.

De H. Apostel woude geerne de saecke daer toe-gebracht sien/ dat sy.

Ten aensien van haer selven/ ende by haer selven --stonden in
Ten aensien van hare partyen -streden met
} 't Geloove des Euangeliums

Ende dat
mede, met ende neffens andere / oste te samen
In eenen Geest, ende met een ziele of gemoedt.

Digitized by Google

De woorden vertrouwe ick tamelijck klaer te zijn: sullen derhalven ten nausten die nu niet upt legghen: den tijdt laet niet toe dat wy daer opstaen. Alleenlijck sullen wy aenwijsen eenige Leeringhen / die upt dese woorden volghen.

Bestendigheydt ende volhardinghe in het ware gheloove eenmael aen-genomen is in allen manieren noodigh, ende moet by alle gheleghentheydt by den Christenen ende de Gemeynten Christi gerecommandeert ende gevordert werden; moet oock alle weyfelinghe ende slingerighe omdrijven met alle windt der Leere, vermijdet werden, willen wy anders in het Geestelijcke bedyen. Waer van alsoo wy menighmael over andere Texten breede gesprooken hebben / wy teghenwoordigh ex professo niet handelen sullen / dewijle wy haesten tot wat anders.

Tot behoudenisse ende uytbreydinghe van het ware gheloof ende der Christelijcke Kercken, is met allen noodigh vrede, eenigheydt ende eendracht.

Dit blijckt 1. upt onsen Text: alwaer d'Apostel als een middel om vast te staen ende wel te kampen verepscht eenvoudigheydt ende eenigheyt des geestes.

2. Daer zijn oock in de Schrifture veel schoone vermaninghen desen aengaen-

gaende. Om andere voorby te gaen / leest maer ende bedencht Ephes.4. vers. 2. 3. Met alle ootmoedigheyt ende sachtmoedigheyt, met langhmoedigheydt, verdraghende malkanderen in de liefden : u beneerstighende te behouden de eenigheyt des Geests door den bandt des vredes. Een lichaem ende een gheest, &c. Hebr. 12: 14. Staet nae vrede met allen, &c. Daer by komen de exempelen van de eerste Apostolische Gemeynte te Jerusalem / van de welcke staet datse een hert ende een ghemoedt waren / Actor. 4 : 32.

3. Soo een Christen mensch sich selven in syn Hemelsche roepinghe van den hoofde tot den voeten / van boven tot beneden met alle omstandigheden beschouwet / hy sal over al in-ghedruckt ende ghescheven sien heyligheydt ende vrede. Onsen Godt is de Godt des vredes / Rom. 16.

Onsen Middelaer ende Heyland Christus is de Vrede-vorst ende onsen vrede / Isai. 9. Ephes. 2. Ons Euangelium is des vredes / Coloss. 1.

Onse roepinghe / is tot den Vrede / 1 Corinth. 7.

Onse Vaderlandt daer boven is een plaetse van rust ende vrede / wy zyn Kinderen des vredes.

Digitized by Google

Wy zijn alle op eenen wegh / wy reysen alle een reyse / wy loopen alle nae een voor-ghesteecken merck / wy hebben alle eenen Heere / een gheloove een hoope der salighepdt: wy zijn alle in een Doop gedoopt / met eenen Geest ghesalvet / vernieuwt ende ghetepckent met een eenheeit Godts / in eene fonteyne des bloedts Christi ghewassen: wy zijn Huys-ghenooten in een Huys / Kinderen van eenen Vader / Broeders van eenen eerst-ghevoorten Broeder in Christo: hebbende eene ende de selve Vyanden / staende in eenen haet met de Wereit / in eenen geestelijcken strijdt tegen den Satan / etc.

4. De eyghenschappen / ghevolghen / ende lieffelijcke vruchten des vredes / Psal. 133. ende elders beschreven / zijn soodanige dat die overvloedelijcken konnen waer maecken 't ghene wy seggheu. Doch dat wy dese ende de voorgaende redenen nae behooren uytbreyden / ende met Schrifturen bevestighen souden en wil de tijdt nu niet lijden: verhoopen dat uwe Christelijcke aendacht niet al vergeten hebben / 't ghene op andere tijden daer van breeder verhandelt is. Alleenlijck dient aengewesen hoe nut dese Leeringhe is tot vermaninghe / dat wy doch Vrede onder malkanderen houden ende

nae

nae vrede staen: d'Welck ick in dit mijn af-scheydt u niet beter en kan op het herte legghen / als met de woorden Pauli/ Philipp.2. vers 1. 2. Soo vervult mijne blijdtschap, dat ghy mooght eens ghesint zijn de selve liefde hebbende, van een gemoedt [ende] van een gevoelen zijnde.

Dese motyven ende redenen sal ick nu niet byvrenghen: bidde alleen dat op dese middelen tot een Christelijcke vrede in Kercke ende politije mochte wel ghelet worden.

1. Datmen vermyde alle quade suspicien / niet lichtelijck alle luysteren ende slupsteren / alle achterklappen ende praterie van dese of ghene aen en neme. Suspicie werdt met recht gesegdt / het venijn der vriendtschap te wesen.

2. Dat wy onse particuliere moeyelijckheden / contentien / verschil van humeuren / ghesinthept of ongesinthepdt in dit of dat particuliere bedrijf / in dese of ghene saecken / ontrent dese of die persoonen niet in en voeren in de gemeyne saecken / in het werck des Heeren / in bestel van Kercken ende politije. Wy moeten ons besondere sinnelijckheden / contentien ende drijven van dese of die particuliere dinghen (waer aen dickwils soo veel niet gheleghen is) niet sanonizeren ende stel-

len

len boven 't ghemeyne welvaeren: noch die ghebrupcken als houweelen om malkanderen te verdeylen ende van een te rypten/ daer wy met het vaste siment van een ghcloove te saemen ghevoeght zijn ende moeten blijven. Dit is een groote sophisterye ende archlistighepdt des duyvels/dit zijn de diepten van onse vleeschelijcke hooveerdighepdt ende onvoorsichtighepdt / dat wy ons eyghen menghen onder het ghemeyne / dat wy onse saecken paren of koppelen met de saecken Christi/ ende sijner Kercken/ dat wy dat eene dat noodigh is dickwils verwisselen met een onnoodighe ende buyten-omloopende circumstantie. Soo wy door Geestelijcke wijshepdt ende ware ootmoedighepdt ons selven sterckelijck hier niet en versaecken / soo wy ons eyghen sinnelijckhepdt niet tegen gaen en krupcighen / soo is te vreesen dat het met onsen teghenwoordighen vrede ende welstandt met der tijt verloopen sal / ende dat het ons sal gaen/ ghelijck 't elders Godt betert al ghegaen is/ daer onder de voorstanders van eene Religie ende de goede saecke eenighe contentien / particuliere jalousyen gheresen zijnde/ de deure gheopent is voor andere die beyde de partijen daer uyt ghesien hebben. Want

Digitized by Google

soo ghy malkanderen bytet, soo sult ghy malkanderen verteren Galat 5. 15. Wy moeten malkanders lasten helpen draghen / ende ghedencken dat pemandt daerom niet en laet een nut knecht sijnen Heere te wesen / ende een bequaem voor-stander van Kercke ende politije / al-hoe-wel hy desen ofdien soo aenghenaem ende bevalligh niet en is / of voor sijn humeur of particuliere saecken nae wensch soo heel wel niet te pas en komt.

3. Dat wy nae den raet des Apostels Galat. 6. 2. Malkanders lasten draghen. Wy zijn doch alle ghebreckelijck / wy moeten d'een in den anderen vele oversien. Coloss. 3. 13. Laet ons, seydt Naziantzenus/Orat 3. de pare. een weynigh toegheven, op dat wy wederom meerder ontfanghen moghen, namentlijck eendrachtigheydt,

4. Dat wy staen nae nedrigheyt. Waer die is / daer sal de vrede licht ghetroffen worden. De hooverdye is de meeste oorsaeck van twist ende verdeelthepdt.

Daerom d'Apostel vermanende de Ghemeynte der Philippensen tot eendracht en vrede seydt onder andere: En [doet] geen dinck door twistinghe, ofte ydele eere, maer door ootmoedigheydt

heydt achte de een den andere uytnemender dan hem selven. Philipp. 2. & 3.

5. Dat wy gheen slingherighe liefde / maer stercke liefde uyt repner herten malkanderen toedraghen 1. Pet. 1. 22. Dan sal dit of dat windeken van offensie of oneffenheydt den vrede soo haest niet verstooren of verstuyven konnen: maer elck een als ghewortelt in de liefde sal vast staen. Het is een weerdigh exempel allenthalven van de lidtmaten Christi nae te volghen / dat wy hebben in seecker vermaert Leeraer sijnes tijdts / daer hy schryft aen de ghene die tegens hem ontstelt waeren. Bernardus Epist. 252. Broeders, seydt hy / wat ghy oock doet, ick hebbe voor ghenomen u lief te hebben, schoon van u niet ghelieft. Ick sal u aenkleven of aenhanghen, of ghy schoon niet en wilt, jae of iek selfs niet en wille. Ick hebbe my eertijdts met eenen stercken bant aen u verbonden te weten met de ongheveynsde liefde die noyt en beswijckt. Ick sal met den onstelden vreedsamigh zijn, ende soo sy my ontroeren ick sal den toorne plaetse gheven, op dat ick den Duyvel geen plaets en gheve. Worde ick met kijven en knibbelen overwonnen, ick sal met ghedienstigheydt overwinnen, &c.

6. Dat wy vresise rechtveerdigheydt

Digitized by Google

oeffenen tegens malkanderen. Daermede moet betoont worden die stercke liefde die d' Apostel wil dat wy teghen malkanderen sullen hebben/dat wy niemant met woorden of wercken verongheljcken: maer elck een van gheljcken doen soo wy willen dat ons de menschen doen. Daer rechtveerdighepdt is daer is vele vrede; daer onrechtveerdighepdt ende verongheljckinghe is daer moet tweedracht en scheuringhe komen. Daeromme sept d'Apostel in sijn vermaninghe tot vrede Philipp. 2. 4.

Een yeghelijck sie niet op het sijne: Maer oock een yeghelijck sie op dat des anders is. Tot welcken propooste Augustinus over den 85. Psalm seer wel seydt: Doet rechtveerdigheydt ende ghy sult den vrede hebben, op dat vrede ende gherechtigheydt malkanderen cussen. &c. Het sijn twee vriendinnen. Ghy wilt moghelijck de eene, ende d'andere en doet ghy niet. Daer is niemandt of hy begeert den vrede wel, maer sy willen altemael de gherechtigheyt niet wercken. Wilt ghy dan den vrede, doet gherechtigheydt, want het zijn twee vriendinnen, &c. daerom seydt eenen anderen Psalm: laet af van den quade ende doet het goede, soeckt den vrede en jaeght hem na. Maer nu en sult ghyse niet langhe soecken,

want

want sy sal u selve ontmoeten ende de gherechtigheydt kussen.

II. Lidt. van het tweede deel.

De maniere ende wijse hoe d' Apostel geerne vernemen ende verstaen soude de goede devoyren van de Philippensen / wert ons in dese woorden beschreven: Op dat 't zy ick kome ende u sie, 't zy ick afwesesich ben, mach uwe saecken hooren dat ghy staet, &c. Hy wil segghen dat hem dat een dubbele ende opghehoopte vreucht soude zijn / indien hy uyt sijne banden verlost zijnde ghelijck hy dat niet gheheel buyten alle hope en stelde Philip. 1: 25.) eens wederom tot haer quame ende dan saeghe sulcken vrucht van sijnen arbeydt / sulcken wasdom van 't gene hy gheplant hadde. Of soo het den Heere beliefde hem in banden tot Roomen te houden / dat hem niet wepnigh het hooren van sulcken vooytganck ende kracht des Euangheliums onder haer soude verquicken / ende dat hy met dies te meer couragie niet alleen de banden maer alle tormenten ende doodinghen voor den Euanghelio geerne soude uytstaen. Laet ons uyt de woorden des H. Apostels dese lesse onthouden: Alle vrome ende

ende oprechte Christenen moeten haer soo in Leere ende leven aen stellen, dat sy daer door haere Leeraers ende herders alle vreughde aendoen, allen roem ende goedt ghenoeghen toebrenghen.

1. Dit is 't ghene d'Apostel met dese sijne woorden ghenoeghsaem te kennen geest: ende noch in klaerder ende uptghedruckter termen Philipp. 2. vers. 1. 2. Indien der eenighe vertroostinghe is in Christo soo vervult mijn blijdtschap dat ghy mooght eenes ghesint zijn, &c. vers 15. 16. op dat ghy mooght onberispelijck ende oprecht zijn, kinderen Godts zijnde onbestraffelijck in het midden van een krom ende verdrayt gheslachte: onder welcke ghy schijnet als lichten in de wereldt: Voor houdende het woordt des levens my tot eehen roem teghens den dagh Christi dat ick niet te vergeefs en hebbe gheloopen, noch te vergeefs ghearbeydt. oock 2. Corinth. 2. 3. Ende dit selve hebbe ick u gheschreven, op dat ick [daer] komende niet en soude droefheydt hebben van de ghene van welcke ick most verblijdet worden, vertrouwende van u alle dat mijne blijdtschap uwer aller [blijtschap] is.

2. De reden brenght het oock mede. Want dit is de spijse / ende dranck / de vreughde ende kroone / het eenigh begeeren

ren ende verlanghen van alle vrome ende getrouwe Leeraers/ghelijck uyt eyghen ervarentheydt daer van ghetuyght de H. Apostel Johannes in sijnen 3. sendtbrief vers. 4. Ick en hebbe gheen meerder blijdtschap dan hier in, dat ick hoore, dat mijne kinderen in de waerheydt wandelen.

Nu dese vreught ende desen roem en moetmen de Leeraers niet benijden of onthouden. De vermaerde Philosooph Seneca schrijft aen een van sijne discipulen Epistol. 34. ad Lucil. lib. 5. Soo, seydt hy, den Ladtman vermaeck schept in den boom als hy vrucht begint te draghen, soo eenen herder aen de vruchtbaerheydt sijner Kudde sijn wellust heeft, soo niemandt sijn voesterlinck anders aensiet, dan dat hy de jeught ende groey des selven als sijn eyghen reeckent, wat meynet ghy dat den gene ghebeurt die de verstanden opghequeeckt hebben, &c. Ick houde u als mijn eyghen. ghy sijt mijn werck.

3. Indien een wijs sone sijnen Vader verheught: als staet Proverb. 10. vers. 1. soo behooren alle oprechte ende verstandige Christenen hare Leeraers niet te bedroeven. Ten is niemandt ghenoegh wijs te maecken / hoe lief de Vaders hare Kinderen hebben / ende wat een vreught ende contentement sy in de selve scheppen /

als

Digitized by Google

als het wel gaet: Daerenteghen hoe bedroeft sy zijn wanneer het anders met de kinderen gaet als sy wel wenschten. Daer schijnt een sweert haer herte te doorsteecken. De wijse Aristoteles de oorsaeck ende reden ondersoeckende waer om de weldaders stercker liefde hebben teghen die ghene diese weldoen/ als dese tegen haere weldaders vindt gheen andere als dese / om dat elck zijn maecksel of sijn werck lief heeft. Dit is door het licht ende drift der naturen alle creaturen inghepiantt / dat elck heeft contentement / behaghen / ende vermaeck in sijn werck ; dit is een straeltjen van het onepndelijcke light ende goedthepdt onses Godes voort-geset/ van den welcken staet Psal. 104. vers. 31. De Heere heeft een ghevallen aen sijne wercken.

Het is nu bupten alle questie dat de trouwe Leeraers zijn Werck-meesters met ende onder Christo. ende de ghemeynte van haer gheplant of nat ghemaeckt kan eenighsins ghesepdt worden opus ipsorum dat is / haer werck. 1. Timoth. 4. 16. met Daniel 12. 3. Rom. 15. 16. 17. 18. sy zijn Geestelijcke Vaders die altijts arbeyden de Gemeynte te baren tot dat Christus in haer ghedaente krijghe Gal. 4. vs 19. Ja sy zijn als voesters 1. Thess. 2: 7.

Digitized by Google

2:7. als tedere Moeders / die haer leefdaghe hare Gemeynten ende Geestelijcke kinderen onder ende in haer herte draghen 2. Corinth. 6. vers. 12. Ghy en wort niet benaut in ons &c. Nu soo is het eerlijcker sijne Ouders te vergelden ende van alles te versorghen als hen selven, ghelijck eenen seydt.

4. Dat loon en dese vergeldinghe is men de Leerares ten minsten schuldigh voor alle hare sorghe/ wachte/ende quellinghen. Hier op vordert de H. Apostel dickwils 't ghene hy van de Gemeynten versochte/ende sommeerde haer op sijnen arbeydt ende vervolginghen die hy om harent wille uytstont. Ephes. 4. vers. 1. Soo bidde ick u dan, ick de ghevanghen inden Heere, dat ghy wandelt weerdighlijck der roepinghe, met welcken ghy gheroepen zijt.

Indien liefde behoort vergolden te werden/ indien d'een vriendtschap d'ander weerdt is / soo behoortmen de Leeraers insonderheydt dese liefde wederom te bewijsen daer wy sien datse ons met vaderlijcke sorghe ende hertelijcke liefde omhelsen. 2. Cor. 6. vs 11. 12. 13. Onse mondt is open ghedaen teghen u, ô Corintheren: ons herte is uytghebreydt, Ghy en zijt niet nauwe in ons, maer ghy zijt nauwe

in

Digitized by Google

in uwe ingewanden. Nu [om] de selve vergeldinghe [te doen] (ick spreecke als tot [mijne] kinderen) soo wordet ghy oock uytgebreydet.

5. Die anders doen ende dit stuck niet en behertighen / die en sal het niet wel gaen: dese reden leydt de H. Apostel op het herte der Ghemeynten onder den Hebreen Hebr. 13. vers. 17. Zijt uwen voorgangheren ghehoorsaem, ende zijtse onderdanigh. Want sy waecken voor uwe zielen, als die rekenschap gheven sullen: op dat sy dat doen moghen met vreughden, ende niet al suchtende. Want dat en is u niet nuttigh.

Soo dat die haer wel schamen mogen ende op hare borst slaen / die den Gheest van de trouwe Leeraers quellen / die het herte der rechtveerdigen bedroeven niet alleen met ongeregelthept / ende onghehoorsaemhept / maer daer en boven noch met lasteren / terghen / spijt ende leet aen te doen / ende voorts alle andere smaethepdt soo sy maer konnen. Jae daer issser wel die vooznemen eenighe rupmighept / ongeregelthept / of quade gewoonten daer om meer aen te houden ende te plegen / om dat sy vernemen dat de Predicanten sulcks mishaeght: elck moet hem selven kennen: Ick vreese datter

 som-

Digitized by Google

somtijdts soo veel by sommige naem-Christenen ghedaen of ghedreven werdt in spijt van de Predicanten / soose dan somwijlen selfs dat uytspreecken. Maer ey laeen 't sal haer swaerste vallen / den spijt ende het leet sal op haren kop komen. Sy mogen somwijlen de Leeraers hare Ziele wel verdrietigh / haer herte ende handen mat maecken / ende doen uytvallen in dese of dierghelijcke woorden: Wee my, mijne Moeder, dat ghy mijn ghebaert hebt! Eenen Man des twists, ende eenen man des krackeels, den gantschen Lande: Jerem. 15: 10. Sy moghen die met Elia onder den Geneverboom heen drijven / ende doen seggheu: Het is ghenoegh: Soo neemt nu Heere mijn ziele. 1 Kreg. 14 H: 4. Sy mogen die met Paulo (2 Corinth. 12: 21.) doen rouw draegen over haer op dat sy ghesondighte ende gheen berouw ghehadt en hebben. Maer eyndelijck sullen sy dat alles moeten koelen. De minste sucht / het minste klaeghwoordt / het kleynste traentjen van den vroomen over haer bedrijf uyt-gestort sal haer soo duer staen. Wanneer sy in ongeluck / in swarigheydt / ofte oock in Godes uytterste onghenade haer sullen vinden / dan sullen sy ghewaer worden hoe bitter het is den vermaenden veracht / ende

ende met den Priester ghetwist te hebben. Dan sal't dickwils te laet geklaegt zijn / als staet Proverb. 5. 12. 13. Hoe hebbe ick de tucht ghehaet? ende mijn herte de bestraffinghe ghehaet? ende en hebbe niet ghehoort na de stemme mijner onderwijsers, noch mijn ooren gheneyght tot mijne leeraers?

Dit moet alle ghetrouwe Leeraers vermaecken ende vertroosten in alle haere Moeyten ende Arbeydt / ende in alle hare verdruckinghen; als sy sien Godes woordt kracht te hebben aen de herten der menschen. Als sy desen troost hebben van hare toehoorders alwaer 't maer van eenighe / onder de selve (ghelijck Godt altijdt eenighe verweckt die haer dese vreughde aendoen) dan zijn sy wel onthaelt. Ofmen dan haer niet veel aenhaelt en caresseert / veel eere ende beleeftheyt wijst / veel te gast often bras noodet / daer vraghen sy niet nae / sy en soecken of en verwachten dat oock van hare kinderen niet. Haer herte moet vervult zijn met een ander spijse / dranck / ende vrolijckheydt / die elck een soo niet en kent (Joh 4: 32. 34.) als maer de Heewert gheprezen / sijn Euangelium ende hare Leere ghe-eert wert. Dat doet haer beter ende maeckt haer lustigher

Digitized by Google

als het vette ende gemeste/ als den besten branck/ als de meeste heuf hept/ de meeste eere / het meeste respect datmen haer aendoet.

Wy worden dan vermaent door dese Leere/ dat wy ons tot verbeteringe/ pver ende wackerhept in alle Godtsalighepdt ende Christelijcke oeffeninghen moeten laten bewegen / boven alle andere treffelijcke redenen van Godt / van ons selven / van onsen even naesten ghenomen/ oock met dese besondere reden / dat wy daer by vreughde/ troost/ gerief/ gemack ende goedt ghenoeghen onse ghetrouwe Leeraers/ onse Geestelijcke Vaders/ onse so hertelijcke ende toe-genepgde vrienden aen doen. Laet ons sulcks gheerne doen wy en sullen doch geen verloorē arbept doen; alle gerief en gemack dat wy de Leeraers hier in aen doen / dat doen wy meest ende epgentlijck ons selven: wy doen 't kosteloos ende schadeloos / ende dat tot ons epghen tijdelijcke ende eeuwighe welvaren. 1 Cor. 15: 58. Soo dan mijne geliefde Broeders, zijt stantvastigh, onbeweeghlijck, altijt overvloedig zijnde in het werck des Heeren, als die wetet dat uwen arbeyt niet ydel en is in den Heere.

Dese vermaninge sullen wy best konnen behertighen ende in het werck stellen/

Digitized by Google

len/so wy met dese middelen onse swackheydt te hulpe komen.

1. Dat wy onderscheydt maken tusschen hare Persoonen in het particulier/ ende tusschen hare uytnemende Ampten. Daer is of daer wert dickwils yet in ende ontrent hare persoonen opghenomen/ 't gene haer geringh ende onweerdigh maeckt in onsen ooghen. Maer wy sullen heel anders ghevoelen / als wy onse ooghen verheffen tot de vaeten des Heeren diese draghen / tot het Ampt hares Godes dat haer betrout is/tot dien grooten herder der schapen ende den Heere des ooghsteg diese ghesonden heeft/ diens ghesanten ende dispensiers sy zijn / diens woort sy spreecken / diens last sy uytvoeren/ met den welcken sy als eene daer in zijn ! Luc. 10: 16. Wie u hoort die hoort my, wie u verworpt die verworpt my.

2. Dat wy onderscheydt maecken tusschen huerlinghen ende oprechte Herders/ tusschen wereltsche heylighen/ ende trouwe Wachters. Soo seer als wy van ghene vermoeden datse doch soo grooten vreught ende ghenoeghen in het toenemen haerder Ghemeynte niet en scheppen/ ende dat men derhalven haer sulcken grooten chier of feest daer mede niet aen en doet als sy wel schijnen haer

Digitized by Google

te ghelaten: Soo seer behooren wy van dese het teghendeel te ghevoelen. Wy en konnen oock anders niet in goeder conscientien / dewijle wy uyt hare vruchten haer anders niet en kennen / ende specialijcken so wy bevinden datse niet en vermanen noch hare Ghemeynte af en vorderen / of sy begheren d'eerste ende laetste te zijn om sulcks mede te doen / verre zijnde van den Schriftgheleerden / die het seggen ende niet en doen: die sware lasten op de schouderen der Menschen leggben, ende selve en willen sy die niet aenroeren met den vingher. Matth. 23. 3. 4.

Dit is de vermaninge die wy hebben uyt dese leere. Laet my toe dat ick die een weynig naerder op onse gelegenthept al hier passe: laet my doch een woort van my selvē spreken sonder gehoont te werden: Soo niet neemt my aen als onwijs, op dat ick ook een weynig roeme, indien my gheoorloost is met de H. Apostel alsoo te spreecken 2. Corinth. 11: 16. Ick mach u oock met dit mijn afscheydt bidden ende vermanen / dat ghy soo weerdighlijck den Euangelio wandelt / dat ghy my tot een vergeldinghe ende danckbaerheydt alle vreughde ende roem altijdts laet genieten / soo wanneer ick van u hoore of verneme; My / segghe ick / wiens ghenegent-

Digitized by Google

gentheydt teghens u, wiens arbeydt aen u, wiens Leere tot u, wiens wandelinghe onder u, wiens afscheyden van u sulck eenighet maten ende met eenigh recht ende behooren/ schijnen te vorderen.

1. Mijne affectie teghens u is op diepe Fondamenten / ende met stercke klampen ghehestight. Ick mach in den Heere roemen / dat ick u/ die jonghet sijt in de Ghemeynte / neffens mijne waerde medebroederen den Heere Christo ghegenereert of ghewonnen hebbe: Vele die ouder in de Ghemeynte ende voor mijn inkomen daer gheweest zijn / die dunckt my dat wy wederom als ghebaert hebben / mits die behoudende of helpende door Godes ghenade ten deele van den suerdesem ende de seer aenligghende misleydinghe der vreemder Leere; ten deele van vele versuymenissen/ imperfectien/ quade ghewoonten / ende vele wandelinghen van den Vaderen overghelevert (1. Petr. 1. vers. 18.) Ick hebbe ghearbeydt mijne affectie eenighsins te betoonen nae het exempel des H. Apostels Pauli; mits aen u soerkende te doen soo als een vader doet sijne lieve Kinderen / als een voester doet haer sooghkindt. 1. Thess. 2. 11. 7. dat / soo niet alle/ ten minsten eenighe hare zielen of Lichamen

Digitized by Google

of alle beyde in haere danckseggingheu tot Godt my hadden moghen seghenen soo sy door mijnen gheringen dienst erghens in meynden gheholpen te zijn. Mijne herteliyckheydt wasser wel hadder de macht ende het volbrenghen soo gheweest om u soo wel te doen/soo dat op my/neffens mijne medebroederen/eenighsints hadde konnen ghepast werden 't ghene staet 1. Cor. 4. 15. Want al hadt ghy tien duysent Leermeesters in Christo, soo en hebt ghy nochtans niet vele Vaders. ende 1 Thes. 2. 8. Alsoo wy, tot u seer genegen zijnde, hebben u geerne willen mede deelen niet alleen het Euangelium Godts, maer oock onse eygene ziele, daerom dat ghy ons lief gheworden waert.

Ick hoope dat ghy selve uyt mijnen inganck tot u/uyt mijn verblijven onder u/uyt mijne Leere ende wandel/uyt vele particuliere daden/jae selfs uyt mijn afscheyden eenighsins mijne oprechte liefde hebt konnen speuren. Naest mijn ghetuyge die in den Hemel is/ende naest meer als duysendt ghetuyghen in my/ick segghe mijne Conscientie/soo soude ick wel dorven segghen met d'Apostel. 1. Thess. 2. 10 Ghy zijt ghetuygen, &c. en ghy zijt onsen brief (2. Cor. 3. 2.) in onse herte geschreven, die bekent en gelesen

wert

Digitized by Google

wert van alle menschen. Geen ander getuygen hebbe ick van doen/ ende of sy al wilden 't zy met of tegen/ sy en zijn geen getuygen die reden van wetenschap konnen geven. Op u getuygnissen moet ick voor Menschelijcken daghe staen of vallen: Dat alleen sette ick teghen alle wederpartijders ende lasteraers/ die of om ghemeyne saecke der gesonder Leere na de Godtsalighept/ ofte door particuliere corruptien/ ofte door groove onwetenheydt dickwils lasteren 't ghene sy niet en weten/ en haer niet en betaemt. Ick wete best hoe ick teghen u ben ghesint gheweest/ hoe dat ghy niet naeuwe in ons gheweest en zijt/ hoe onsen mondt tot u gheopent/ ende onse harte verbreydt is gheweest. Mijnen arbeydt onder u soude ick niet dorven roemen ende u als een motive tot het inwillighen mijner vermaninghe voor te houden: Ten ware dat de ververschinghe/ recommandatie/ de Danckseggingе/ het Lof ende den roem van des Heeren Bysondere goedtheydt ende ghenade ons alhier bewesen sulcks vereyschte. Ick en kan d' een sonder het ander noch swijghen noch uytspreecken. Swijghe ick/ soo ben ick ondanckbaer teghen mijnen Godt/ soo verghete ick ende leere of late

Digitized by Google

u vergeten soo veel goets 't ghene hy ons ghedaen heeft. Spreecke ick / soo sal ick moghelijck in sommigher ooghen ydel of dwaes schijnen. Ghy weet dat ick hier nu seventien Jaeren den Dienst betreden hebbe niet sonder quellinghe en strijt/ niet sonder suchten en stenen met vele swackheden ende kranckheden nae den Lichaem / en evenwel in vele moeyten/ in grooten en sueren arbeyt / draghende ghedueringhe en sware lasten / alhoewel dat alles door des Heeren ghenade my wederom licht ghevallen heeft/ want hy die den moeden kracht gheeft (Jesa. 40. Os: 29.) wiens Sterckte in onse kranckheydt volbracht wert/2.Cor.12. heeft my ter rechter-handt ghewees/ Psal. 16. Hy heeft my oock altijdt doen triumpheren in Christo / 2.Cor. 2. 14. in wat occasie ick oock ghewees ben / met wat swarigheden ende weder-saeckers ick te strijden hadde. Ghy weet dat ick in die troublighe ende bekommerde tyden staende tot Vlymen, mijn beste neffens andere trouwe Leeraers dede/ om u waer't mogelijck geweest/uyt den brandt te trecken daermen u in ghewoorpen hadde: Ende als ghy het daer door hielt datter anders geen salve in Gilead was om u te heelen / de Gemeynte van

scheu-

Digitized by Google

scheuringhe ende verstropinghe bequamelijck te redden of te behouden als ghy het (segge ick) alsoo verstondet ende my betuyghdet (alhoewel mijn Oordeel ende meyninghe niet en was dat een Prophet in sijn Vaderlandt ende nae dat in Leere / orde / ende wandel de saken niet dan al de slecht hier stonden / het meeste voordeel soude konnen doen) hebbe ick my midden in het vuer ende in den brant laten werpen / alhoewel verseeckert ende besproocken tot de beroepinghe van de Gemeynte tot Rotterdam / daer andersins de ghemeyne saecke niet weynigh aen gheleghen was. Ick en koste u niet voorby gaen met den Priester ende Levijt of een ander mogelijck so harden en de periculoosen sake niet en hadde willen aengaen / soo docht my dat ick u en de goede saecke boven andere sulcks schuldigh was. Ick hebbe mijn eyghen profijt / ghemack ende eere geerne versuymt ende verachtet ('t en is gheen overtolligh werck / wee my soo ick het altijdt niet en doe) sonder ordinantie van eenighe tractement / jae sonder hope van ordinantie / nae de gestalte doen was van de meeste stemmen der Hooghe ende subalterne Overheden / met groot perijckel ende weynigh apparentie van de sa-

Digitized by Google

ke te boven te sullen komen / dewijle de partyen soo hart ende machtigh waren / en procedeerden vast in alles soo als hare macht ende hare intentien dat schenen mede te brenghen; Soo dat het niet sonder groote vreese en was van schandelijcken ter Stadt uytghejaeght ende ghebannen / of anders met eenighe infamie ghestraft te sullen werden. Veerder en behoef ick hier niet te particularizeren / het heugt u noch wel wat ick meyne / ende daer zijn niet dan al te veel Kerckelijcke en Politijcke papierē / stucken en monimenten noch voor handen / tot de welcke ick my in desen verder ghedraghe / des noot zijnde. Met dese strijden ende swarigheden / met dese listen en laghen / met dit geduerigh als waecken en braecken / met storm op storm / aenslagh op aenslagh passeerde het eerste Jaer ende eenighe Maenden van mijnen Dienst ende wat onrust sy my aendede / wat werck ons van buyten ghegheven werde / soo most van binnen de Ghemeynte even wel by een ghehouden / het verstoorde versamelt ende het swacke ghesterckt werden tot dat de wolken scheurden ende de lieffelijcke Sonne der verlossinghe ende bevredinghe der ghemeyner Kercken door-brack Anno 1618.

door

Digitized by Google

door het aenstellen der Nationale Synode tot Dordrecht. Dat perijckel ende ſware werck was naulijcks voorby/ of wy gheraeckten in een ander niet minder laſtigh / niet minder noodigh als het voorgaende. Wy wiſten dat ruymighept des levens / verval van goede orde der Kercke/ aenhouden van quade vleeſchelijck ende Wereldtſche ghewoonten ghemeynlijk voorboden en occaſien zijn van 't bewegen/of verſetten/of berooven des gulden Candelaers der gheſonder leere. Hierom ſchickten wy ons om met tydigh ende ontydigh aenhouden met een yſeren patirutie/ met veele ſmeecken / ende betuyghen in 't openbaer ende in de huyſen/die oude abuyſen te verbeteren/ ende de Ghemeynte als van nieus uyt hare confuſie ende verloop tot beter ſatſoen ende orde te brenghen. Doch hier werden wy terſtont gewaer/ dat het ſpreeckwoordt niet dan al te waerachtigh is: Een quaet wel gheplaetſt ofte geſtelt zijnde en moet-men niet roeren. Doch de Heere heeft even wel door lange en veelderhande worſtelinghen van vele jaren het werck gheſegent ende de herten van velen willigh ghemaeckt om het goede te vorderen / ende een deel van de oude hooghten des Pauſdoms ende der ver-

Digitized by Google

dorvene wereldt/ staende tot blaeme van onse Reformatie / af te werpen. Alhoewel sommighe van u viel-licht my daerom somwijlen gram gheweest zijn. Dit is eplacen onse dommighept ende swackhepdt. Doch Godt de Heere weet/ dat ick upt enckel liefde / ende upt begeerte van uwe salighepdt sulcke dinghen gheraden of ghedreven hebbe; Anderssins hadde ick sonder ondanck mijn ruste wel moghen houden / als het slechts tot uwe salighepdt hadde gheweest. Doch waeromme verhaele ick dit? om dat ick u beschamen soude dat sy verre. Maer ick vermane u als mijne lieve Kinderen. 1. Cor. 4. 14. Ick en segghe niet tot pemants verwijt / maer om dat wy de ghenade en goethepdt des Heeren niet klein achten of vergeten en souden. Hoe wy meer des ouden tijts / ende de ghevolghde veranderinghe ghedencken / hoe wy te meer oorsaeck vinde om Godt onsen Medecijn-meester te prijsen / die ons van soo veel ghebreecken ghenesen heeft.

III. Mijne Leere onder u / die is soodanighe / datse geen gheringhe oorsaeck u en behoort te gheven tot 't ghene wy vermanen. Ghedenckt wat kostelijcken / krachtighen / heylighen / troostelijcken Leere upt de heylsame fonteynen Israëls

raels ick u so langh: mede ghedeelt hebbe in eenparighepdt met de Christelijcke Gereformeerde Kercken. Wy moghen daer van segghen met den H. Apostel 2. Cor. Hs 2. Maer wy hebben verworpen de bedeckselen der schanden, niet wandelende in arghlistigheydt, noch het woort Godts vervalschende, maer door openbaringhe der waerheydt ons selven aenghenaem maeckende by alle Conscientie der menschen, inde teghenwoordigheydt Godts. 1. Thes. 2. 3. Want onse vermaninghe en was niet uyt verleydinghe, noch uyt onreynigheydt, noch uyt bedrogh, &c.

Die grondige en suyvere Leere hebbe ick aen u ende onder u bevestight / het rechte ghebruyck ende onweerdeerijcke nuttighepdt daer van aenghewesen / die hebbe ick met monde ende schriften / met raet en daedt nae gheleghentheydt ende vermoghen voorghestaen / daer in ben ick bereet gheweest ende ben 't als noch door Godes ghenade te leven ende te sterven / daer mede hope ende wensche ick voor den rechter van levende ende dooden te verschijnen / daer van dorf ick protesteren met den Prophete Jeremia cap. 17. vers. 16. Wat ick ghepredickt hebbe dat is recht voor u. Ende Cap. 20. 7. Heere ghy hebt my over-redet en-

de

Digitized by Google

de ick hebbe my overreden laeten.

Yet speciale bewijs ende de verantwoordinghe van die oprechtighepdt der ghemeyner Leere / is nu onnoodigh ende ontijdigh te verhalen. Ick meyn dat ghy oock den geest Christi hebt / ende Geestelijcken alles kont onderscheyden / ghy weet best of ick u op een glat ys geset hebbe / ghy weet of ghy soo gheloovende ende soo doende op het onseecker loope ende de lucht slaet. 2. Cor. 13. vs. 3. 5. 6. Dewijle ghy beproevinghe soeckt van Christo, die in my spreeckt, de welcke &c. Sulcken ghere solveerden / sulcken vastbesetten / ende vierkanten Leere en leert immers niet swieren / niet rollen / niet slingeren / niet wijffelen noch in gheloove noch in wandel. Soo veel onder ons zijn ons voorgegaen die daer in alreede gerustelijck ghestorven / gheluckelijck dien goeden strijt ghestreden / dien loop volent hebben / die ons soo menighmael hebben doen wenschen 't gene den Godtloosen Bileam eens seyde Num. 23. vs 10. Mijn ziele sterve den doot der oprechten, ende mijn uyterste zy gelijck het sijne.

IV. Wat salick seggen van mijn leven / wandel / ende handelinghen onder u 't zy in het particulier of in Ghemeyne Kerckelijcke saecken. Yet is daer heel anders mede

mede gestelt/als met mijne Leere. Ick en kan met vypmoedighepdt daer niet van roemen/als van mijne leere. Ik moet alle mijn wercken vreesen/ ick moetse alle suspect houden/eñ seggen met David Ps. 19.13. Wie sou de afdwalinge verstaen reynigt my vande verborgene [afdwalingen.]

Vande beste moetmen segghen: Wy alle zijn als een onreyne, ende alle onse gheregtigheden zijn als een weghwerpelijck kleet: Jesai 64. 6. Wee het prijselijcke of lofselijcke leven der Menschen, soo het sonder barmhertigheydt werde gheoordeelt, ghelijck Augustinus spreeckt. Het is waer/ ick soude voor Godt konnen segghen/dat ick het begeeren ende voornemen wel gehadt hebbe/ alhoewel niet het volbrengen (Rom. 7. 15. 18. 22. 23.) voor de Menschelijcke vierschare soude ick mede onder andere my selvē mogen vertoonen ende mijn hoofst opsteecken/seggende met den Apostel 1 Cor. 4. vs. 4. Want ick en ben mijn selve geens dinghs bewist: doch ick en ben daer door niet gerechtvaerdigt: eñ met dē oudē Leeraer Ambrosius op sijn doot-bedde: Ick en hebbe onder u so niet geleeft, dat ick my schamen soude langer te leven. Eñ wederom met den H. Apostel Paulo Act. 20. 33. Ick hebbe niemants Gout of Silver of kleedinghe begeert. ende 2. Cor. 12. 14.

Digitized by Google

12. 14. Ick en soecke het uwe niet, maer u, ende 1 Thes. 2. 5. 6. Want wy en hebben noyt met pluymstrijckende woorden omgegaen, gelijck ghy weet, nog met [eenig] bedecksel van gierigheydt: &c.

Maer voor gheen van beyde Perscharen Goddelijcke of Menschelijcke is de minste schijn of schaduwe van al te veel. Nerghens hebben wy 't al te hooge/te precijs/te nauwe/te veel/ te besonder / te overtollig gemaeckt of genomen (gelijck de Satan wel soude willen bedrieglijcken voorgeven of lasteren) maer wel te slap/ te ruym / te slecht/ te sober/ te slordigh; dat tuyght ons onse herte. Jae dat is ende moet altijdt zijn onse grootste quellinghe ende beroeringhe/ ontsteltenisse ende klachte / dat wy soo langhe Jaren boven veel andere staten ende conditien van Menschen soo veel occasien ter salighepdt / soo veel aenleydinghe tot Godtsalighepdt ghehadt hebben / nochtans in het Christelijcke leven soo weynigh toeghenomen / tot gheen meerder satsoen ende perfectie des selfs gekomen en zijn. Och als wy Leeraers andere soo veele vermaent ende in-ghescherpt hebben met ernstighe ende beweeghlijcke woorden dat het rijck der Hemelen gewelt lijt, Matth. 11. dat de

poorte

Digitized by Google

poorte is enghe ende den wegh is smal, Matt. 7. 13. dat men omsichtigh of precijs moet wandelen Ephes. 5. vers. 15. 16.

Dan mach ons het herte wel versmelten ende water worden / dan moghen wy wel uytroepen met Bernardo in sijne meditatien: Wee my, ick hebbe Godes wet daeghlijcks in de handt, ick lese ende meditere die, ick spreecke daer van, &c. ende ick werde een overtreder der selver bevonden. Het is wel noodigh dat wy altijdts van nu aen ten eynde toe insonderheydt oock in ons doot-bedde (ghelijck Augustinus dede) de penitentie-Psalmen lesen. Doch wat sal ick by u seggheu/of wat sal ick veel eer swijgen van mijn leven / exempel ende voorganck onder u? Ick sal versoecken 't ghene de vermaerden Philosooph Aristoteles versoeckt in een ander ghelegenthedt: Dat ghy my voor 't gene wel is danck wetet, ende dat ghy 't ghene versuymt is oversiet ende vergevet. Ick sal bidden 't ghene Augustinus bidt / aengaende seecker schrift of boeck van hem geschreven: O Heere, soo ick yet wel gheseydt (ghedaen) hebbe, wilt ghy het erkennen ende de uwe; soo ick yet qualijck gheseydt (gedaen) hebbe, dat ghy het doch verghevet ende de uwe: 't ghene van Godt ende uyt sijn ghenade

in

Digitized by Google

in ons geweest en ghespeurt mochte zijn/ ick bidde dat de Gemeynte sulcks mochte nae volghen/ ende wensche datse het tienmael ende hondertsout te boven gaen: 't gene uyt ons en van ons selven gheweest is/datse dat vermyde ende daer door voorsichtigher ware. Laet haer 't ghene een oorsaeck/ dit een waerschouwinghe en baecke / alle beyde een occasie zijn om weerdighlijck den Euangelio te wandelen.

V. Mijn vertreck van u behoort u oock mijne trouhertighe vermaninghe te recommanderen. Ick verlate nu mijnen ordinairen dienst alhier / ick gae henen ghebonden door den geest ende niet van selfs / ick ben willigh te volghen daer de Heere my uytstoot ende nochtans ongeerne uwent halven / ick gae en scheyde van u met den Lichaem alhoewel niet met het ghemoet / met het werck des diensteg niet met mijn affectie. 't Zijn gemeyne consideratien ende insichten / ende niet mijn eyghen drift of yet eygens dat my los maeckt/ dat u overredet ende overwonnen heeft my los te laten / daer wy anders het wel ghewenscht ende geschickt hadden / den korten tijdt die ons noch mochte overigh zijn / met u te samen te leven ende te sterven. Ick sie voor

de

de handt wel grooten arbeydt / wel veel wercks op een nien : ende al praten sommighe quaetwillighe of onverstandighe upt d' een of d' anderen hoeck somwijlen wat / ick meene even wel niet dat een van allen ons den arbeydt/moeyten ende d'appendentien van dien sal benijden al arbeyden wy tot bloet spouwens toe/ tot rupne van onse ghesonthepdt. Ick en wete/ ick en sie voor de handt gheen wereits voordeel / gheen profijten / gheen saecken voor my selven / die ick hier by verscheyden occasien niet ghenooten en hebbe of immers hadde konnen vinden ende genieten/ soo ick daer van sieck gheweest ware. Ick hebbe hier eerlijck gheleeft (ick dancke Gode) nae mijn en der mijner staet ende gelegenthepdt / soo ick dien begheere / ende daer in ick seer wel te vreden ben. Ick hebbe gheen ghebreck gehadt. De ghenoeghsaemhepdt is een groot ghewin. Hy sidt wel die met sijnen stoel te vreden is. Dan dit zijn te vyle en slechte dinghen/om daer van veel te segghen. Isser yemandt die anders wil van ons ghevoelen / even als of wy arme huerlinghen ende mestverckens waren / of onsen buyck onsen Godt ware/ wy sullen het daer by laten. Ick en kan anders niet doen als met der daedt

Digitized by Google

betoonen / dat ick met Paulo gesint ende gheresolveert ben overvloet ende gebreck te hebben / de saecke Godes ende de welstant sijner Kercken oprechtelijck ende trouwelijcken te dienen / of 'er behoorlijcke belooningen zijn of datter geen en zijn: het is mij genoegh dat ick mij selven bewust ben / dat ick om gheen tractementen of uytterlijcke voordelen / noch om veel duysenden / noch om alle het goedt ter werelt mijn hert ende affectie teghens dese Gheniente soo verre soude hebben konnen krupcighen en versaecken. Dat u dan voor het leste beweghe dit ons Christelijck / alhoewel beswaerlijck / afscheydt. Hebt ghy seventien Jaren mijne stemme ende vermaninghe soo dickwils gehoort / hoort noch eens dese / moghelijck de leste. Het is onseecker of ick yemandt van u haer aenghesicht / immers uwer aller aenghesicht meer sien sal / ende of ghy oock opt meer mijn aenghesicht hier sien sult ende mijne stemme hooren. Ons leven is een damp / onse jaren gaen vast henen als vloghen wy daer van. Hier mede bevele ick u allen Gode ende 't woort sijner ghenade Actor. 20. 32. Ende dewijle dese mijne vermaninghe / dit mijne Afscheydt / neffens doo veler Jaren vermaninghen niet vorderen

Digitized by Google

deren en sullen sonder Godes seghen ende genade / 't en zy datter een is die van binnen Leert, soo arbeydt de tonghe des Leeraers te vergeefs, (gelijck Augustinus seydt) neemt dan oock tot afschedt dese mijne uytterste wenschen / mijne leste seghenighen.

De Heere onse Godt zy u vriendelijck, ende vordere het werck uwer handen by u, ja het werck uwer handen woude hy doch Vorderen, Psalm 90. vers 1. De Godt nu des vredes die den grooten herder der schapen door het bloedt des eeuwighen Testaments uyt den dooden heeft weder gebraght [namentlijck] onsen Heeren Iesum Christum: die volmaecke u in allen goeden wercken, op dat ghy sijnen wille meught doen: Werckende in u het ghene voor hem wel behaghelijck is, door Iesum Christum: de welcken zy de heerlijckheyt in alle eeuwigheydt Amen.

FINIS.

Digitized by Google

985343

t'AMSELDAM,

Gedruckt by PIETER DIRCKSZ. BOETEMAN, op de Eghelantiers gracht. 1655.

C 2295

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google